ANNA SEGHERS

NUNTĂ LA HAITI

NUNTĂ LA HAITI

Lei 1,50

Meridiane

ANNA SEGHERS

NUNTĂ LA HAITI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

In romîneşte de *Tudor Măinescu*

Anna Seghers
DIE HOCHZEITT VON HAITI
Aufbau - Verlag, Berlin
1950

I

Giuvaergiii Nathan şi Mendez stăteau pe cheiul din Le Cap în aşteptarea vasului „Trianon“. — „Iată-l !“ strigară într-un glas docherii negri. Cei doi bătrîni rămaseră cu privirile pironite în zare, încercînd parcă să se apropie mai repede punctul mişcător ce abia mijea în larg. Marea Caraibelor, de un albastru crud, scînteia în soare rănindu-le ochii cu săgeţi de lumină, astfel că după cîtva timp se ghemuiră în umbra magaziilor. Taica Nathan, în pofida arşiţei, se ridica din cînd în cînd şi căuta să desluşească în zare bîrnele catargelor. Ţărmurile lumii apusene se hotărau anevoie să-şi ia bun-rămas de la cel care le era mai drag bătrînilor decît orice în lumea aceasta, în necuprinsul zărilor, între cer şi apă. Nathan aştepta

pe unicul său fiu, iar bătrînul Mendez pe nepotu-său. Tînărul aducea cu el o colecție de pietre prețioase, temeiul averii lor, care în asemenea vremuri neliniștite se va afla în sfîrșit în cea mai mare siguranță aici, pe insulă.

Trecuseră doisprezece ani de cînd mama și surorile lui Michael Nathan îl însoțiseră pe bătrînul giuvaergiu care pleca să se stabilească la Haiti; tînărul rămăsese la Paris, urmînd să-și desăvîrșească educația în familie și să se inițieze în negoțul de briliante. Cu doi ani în urmă, contele Evremont, cel mai distins dintre clienții lor, chemase cu prilejul nunții sale pe bătrînul Nathan, comandîndu-i pentru mireasă o bijuterie deosebit de prețioasă. Datorită zestrei, contele devenise unul din cei mai bogați moșieri ai insulei și ca atare unul dintre nobilii cei mai înstăriți ai regatului francez. Îi încredințase lui Nathan executarea comenzii, precum și a eventualelor modificări pe care ar fi putut să le dorească mireasa. Nathan adusese la Haiti cu această ocazie cîteva pietre neprevăzute în comandă. Orașul era bogat și cumpărători se găseau destui. Nobilii aruncați de valurile vieții pe acele meleaguri forfoteau pretutindeni. Descendenții unora dintre familiile de vază ale Franței se ridicaseră din nou aici la rangul de care se arătaseră nedemni în patrie, în urma aventurilor amoroase și diferitelor încurcături bănești care le puneau în joc onoarea. Rămășițele vechilor averi găsiseră plasament strălucit în plantații și în afaceri coloniale care, deși puteau pare obscure pentru mentalitatea țării lor de obîrșie, erau foarte obișnuite aici. Copiii celor mai mulți dintre ei își continuau educația în Franța. După ce-și rotunjeau averile și se simțeau din nou puternici, părinții plecau și ei să-i viziteze, luau parte împreună cu cei de-o seamă cu ei la serbările date la curte, apoi se înapoiau în Haiti, spre a se odihni și a prelua socotelile de la administratorii lor. De cînd se planta pe scară întinsă cafea și trestie de zahăr prin exploatarea sîngeroasă a sclavilor negri, viața familială în reședințele aflate pe partea franceză a insulei ajunsese de un lux atît de rafinat, atît de calculată în toate amănuntele, încît în comparație cu aceasta chiar la Paris traiul părea lipsit de anumite desfătări. Soțiile și fiicele noilor veniți nu mai semănau de loc cu soțiile și fiicele celor dintîi coloniști. În trecut, în scopul de a ajuta întemeierea co-

loniei, Parisul expediase pe această insulă îndepărtată fel de fel de pensionare ale închisorii Salpêtrière, condamnate pentru diferite delicte, furt și prostituție. Urmașele acestora se legănau în hamacuri, în încăperile ferite ale conacelor. Fața lor se păstra uimitor de albă, cu toată arșița dogorîtoare a soarelui cumplit. Printre ochiurile hamacurilor puteai întrezări degetele piciorușelor sau ale mîinilor, coafuri cu bucle și nourași diafani de mătase galbenă sau trandafirie. Modelele pariziene aveau aici mare trecere și erau mai căutate decît oricare alte mărfuri din patrie. Sclava băștinașă care își servea stăpîna aducîndu-i ba o ceașcă de cacao sau de cafea, ba un evantai sau o apărătoare de muște, se temea tot timpul să nu facă vreo boacănă sau să răstoarne ceva. Pentru o greșeală cît de mică era trimisă la munca cîmpului ori stîlcită în bătăi pînă rămînea pe jumătate moartă. De obicei stătea biata mută de uimire, admirînd pielea imaculat de albă a stăpînei sale și cu greu și-o putea închipui sortită să nască vreodată îngerași tot atît de albi.

Administratoarea domeniilor Evremont își căuta și ea loc sub acoperișul la umbra căruia

se adăposteau cei doi negustori. Fusese o femeie tînără și voinică pe timpul cînd își ajutase stăpîna, ce abia împlinise șaptesprezece ani, să se gătească de nuntă. Acum însă era îmbătrînită înainte de vreme. Fața îi era vîrstată de cute ca și basmaua de pe cap. Se înclină în fața bărbaților, deoarece ca negresă era considerată inferioară lor; fața ei, și așa destul de aspră, nu avu nici o tresărire în clipa cînd salută pe cei doi negustori evrei, reprezentanții cei mai de jos ai „albilor mărunți“, mult inferiori ca rang stăpînului ei. Își îndreptă repede spatele, pe care, de bună-seamă, nici bătrînețea n-avea să i-l poată îndoi, după cum nu o gîrboviseră nici bătăile crunte pe care le răbdase în anii tinereții, cînd mai era destul de ușuratică. Avea obiceiul să spună sclavelor tinere, cînd se răzvrăteau: „Proastelor, uitați-vă la mine; cîte n-a trebuit să îndur în tinerețe în casa stăpînului meu! De-ați ști ce mi s-a întîmplat acum cincisprezece ani, cînd am alunecat la o serbare cu o tavă cu cafele! M-au scos în curte, m-au legat fedeleș și m-au biciuit pînă la sînge. Iar cînd, din nebăgare de seamă, am uitat să schimb florile ofilite din vasul de pe clavecinul stăpînei —

mai ales că se întîmplase să greşesc şi altă dată — mi-au făcut o cunună de flori ofilite şi m-au legat de un stîlp în bătaia soarelui arzător. Am căzut ca moartă, cînd, în cele din urmă, în asfinţitul zilei, mi-au tăiat legăturile. Da, fetelor, în vremea aceea mă răzvrăteam şi eu cum faceţi voi acum, pentru orice fleac. Am ţipat, am înjurat, am blestemat-o pe stăpîna mea şi pe toţi stăpînii din lume — ba o dată chiar pe dumnezeul stăpînilor. Aşa l-am numit atunci, în nenorocirea mea, pe Mîntuitorul nostru: dumnezeul stăpînilor. Noroc că vorbele astea au ajuns doar la urechile blîndului părinte Jussieux, ce tocmai se afla la domnul conte, căruia venise să-i rînduiască biblioteca. El n-a şovăit să vină afară la cămările noastre, să-mi ia mîna într-a lui — netrebnica mea mînă neagră — şi să mă dojenească blînd, aşa de blînd cum nici tata nu m-ar fi dojenit. M-a întrebat ce crezusem rostind aceste cuvinte: dumnezeul stăpînilor, cînd tocmai pentru una ca mine, pentru mine a fost chinuit, biciuit şi răstignit pe cruce Mîntuitorul în vremea lui Ponţiu Pilat. Ce-am suferit eu pentru o greşeală era nimica toată faţă de loviturile pe care le-a primit de bună-voie cel fără

de vină, pentru mîntuirea sufletului meu. Dar părintele Jussieux nu s-a sfiit nici să vorbească în acea zi cu stăpîna. A luat şi mîna ei albă în mîna lui, întocmai ca un tată cînd vorbeşte fiicei sale. Gîndiţi-vă, fetelor, în aceeaşi zi a strîns întîi mîna mea neagră şi apoi mîna ei albă, de parcă am fi fost amîndouă fiicele sale. Şi a grăit către ea, cum îmi vorbise şi mie, fără sfială: «Fata mea, nu mai sili pe acest copil neştiutor să ispăşească pentru nişte cuvinte al căror tîlc nici nu-l poate înţelege. Şi de trebuie neapărat dojenită, lăsaţi asta în seama bisericii, care se va îngriji de ea ca o mamă. Pentru neîndemînarea ei şi-a primit pedeapsa, iar pentru cuvintele îngrozitoare care i-au scăpat la mînie o vom mustra noi». Astfel ne-a salvat de multe ori părintele Jussieux, şi de acea dată şi mai tîrziu, de asemenea pedepse crîncene. Îl puteţi vedea şi acum pe bunul bătrîn stînd la umbră în grădina mănăstirii cu cărţile şi hîrţoagele lui. Iar eu am ajuns să fiu mai răbdătoare, am învăţat să strîng din dinţi. Şi m-am deprins să fiu iute la treabă şi să ţin bună rînduială, încît nici stăpîna nu mai are ce să-mi zică — ba fără mine nu face nimic. Acum sînt administratoare. Luaţi pildă de la

mine. Păziți-vă mai bine degetele și botul, căci fiecare dintre voi, dacă are un pic de minte, poate ajunge ca și mine administratoare sau supraveghetoare, mai mare peste ceilalți".

Cam aceleași sfaturi avea să le dea, de bunăseamă, peste un ceas după intrarea în port a „Trianonului", tinerei pe care o aștepta. Împreună cu alte mărfuri, fusese luată pe bordul vasului la escala din Martinica o mică sclavă foarte pricepută pentru vîrsta ei în meșteșugul croitoriei. O verișoară îndepărtată a contesei Evremont se hotărîse, în sfîrșit, să i-o dea în schimbul unui ceasornic cu muzică, încrustat, un obiect prețios moștenire de familie. Doi sclavi foarte tineri, copilandri, aduseseră ceasul împachetat cu grijă și așteptau pe chei, în spatele administratoarei. Agentul din Martinica al contesei, care făcea în fiecare an călătorie de cîteva zile cu vaporul la Haiti pentru a-i prezenta socotelile unei proprietăți aparținînd ambelor familii, se obligase să „predea" pe mica croitoreasă numai atunci cînd ceasornicul cu muzică va fi adus pe bord.

Bătrînul Nathan nu mai avea răbdare să stea locului. Se apropia muzica militară: guvernatorul insulei își trimisese garda în întîmpinarea

„Trianonului". Știa el cine se află pe vapor, cu toate că sosirea marchizului de la Roque, trimis regal învestit cu puteri depline, era plănuită să fie o surpriză. Primirea sărbătorească avea să-i arate însă oaspetelui că pe guvernator nu puteai să-l uluiești nicicînd cu una, cu două. În umbra baldachinului de brocart aurit întinsă între magazii se zăreau felurite uniforme militare și fracuri de mătase, iar la distanță potrivită așteptau, sub baldachinuri mai puțin luxoase, diferite grupuri de insulari mai puțin importanți, dar totuși influenți: mici proprietari de plantații și negustori. La o distanță respectabilă se grupaseră numeroși mulatri, care-și căutau zadarnic un loc la umbră, deoarece pentru ei nu se făcuseră nici un fel de pregătiri. Erau bogați și ei, firește, dar de o bogăție îndoielnică și veniseră pe chei fie în căutare de afaceri, fie din simplă curiozitate. Nathan ocupa un loc dintre cele bune, cu toate că nu-l căutase, fiind prea tulburat de bucuria clipei ca să se mai îngrijească de asta. De fapt nimeni nu-l lua în seamă, nimeni nu-i adresa vreun cuvînt, deși nu era ocolit în chip fățiș; nu aparținea nici unuia din grupurile deosebite ale albilor și nici grupului de mulatri. Chiar de n-ar fi fost cu desăvîr-

șire amețit de bucuria revederii, s-ar fi mirat de acest lucru tot atît de puțin, pe cît de puțin s-ar fi mirat mangotierul ce s-a pomenit printre cocotieri. Se mulțumea să ia lucrurile așa cum sînt. Pe vremea cînd contele Evremont îl chemase la Haiti, întreaga sa familie, frămîntată de o mulțime de griji și temeri, șovăieli și îndoieli, îl sfătuise să nu plece. Cum se putea hotărî oare să plece deodată peste mări și țări ? întrebau ei. Departe de ai săi, departe de comunitatea lor, pe o insulă unde nici nu exista comunitate iudaică ? Și cum va putea oare un om ca el, Samuel Nathan, să trăiască în acele locuri ? Ce-l priveau pe el nobilii domni francezi care huzureau pe insulă ? Ce-l interesa pe el exploatarea negrilor ? Ce-i păsa lui de toată adunătura aceea de mulatri din care le era dat să vadă cîteodată o mostră și la Paris ? Astfel îl căina neîncetat socru-său — un evreu sefard — convins că nu era cu putință ca Nathan să descopere vreun cunoscut nici în partea cealaltă a insulei, aflată sub dominația spaniolă. De fapt, regiunea aceea era părăginită și săracă ; numai pe teritoriul stăpînit de francezi se puteau încheia unele afaceri. Șiretul bătrîn știa prea bine că acolo își căuta norocul ginerele său.

Agitația de pe chei crescu. Trăsuri întîrziate soseau grăbite, în chiotele stridente, aproape îndrăznețe, ale birjarilor negri. Peste larma de glasuri și acordurile muzicii militare se deslușea o melopee monotonă : tînguirile prelungi ale negustorilor ambulanți care își ofereau marfa. Mulțimea se înghesuia tot mai aproape de țărm, fluturînd din mîini, cu toate că vasul „Trianon" abia își făcea intrarea în golf. Nathan rămăsese pironit locului, la marginea cheiului, izolat de restul mulțimii. Trăncăneala ce însuflețea portul nu-l interesa. Ultima jumătate de ceas care-l mai despărțea de sosirea unicului său fiu i se părea nesuferit de lungă. Judecînd după cele cîteva siluete decupate — după moda vremii — și cele două gravuri primite, nu prea izbutea să-și facă o imagine reală despre chipul băiatului său. De altfel nici nu prea încerca să-și închipuie ceva deosebit despre el. Știa numai că Michael, unicul său fiu, se întorcea acasă — atîta tot. O noțiune simplă, clară, într-o lume absurd de pestriță, complicată, aproape de neînțeles. In ultimele luni se gîndise, ce-i drept, cîteodată, deopotrivă la fiul său și la nestematele ce trebuia să le aducă : temelia averii de familie. Acum uitase însă cu totul de ele. Se te-

mea numai ca sosirea fiului său să nu fie împiedicată de ceva chiar în ultima clipă. Dar peste basmalele viu colorate și perucile albe, peste uniformele și fracurile de mătase, peste umerii acoperiți cu dantele, peste umerii goi, negri și cafenii, se și înălța, în semn de salut, pe catargul din port, drapelul cu crini al Burbonilor. O briză ușoară îl mototolea nepăsător. Deasupra punții vasului „Trianon“ același drapel spînzura vlăguit, ars de soarele dogorîtor al dimineții.

După prima bucurie a revederii și chiar în timpul mesei toți membrii familiei rămaseră oarecum stingheriți. Mendez, cel mai în vîrstă, dar și cel mai șiret dintre ei, își măsura nepotul din cap pînă-n picioare, privindu-l pe sub pleoape. Michael Nathan era pieptănat și îmbrăcat potrivit originii și rangului său social — aproape cu prea mult dichis pentru un tînăr. Ar fi părut chiar cochet la prima vedere de n-ar fi pus prea puțin preț pe ținuta și pe gesturile sale. Toate trăsăturile feței — destul de urîtă și lipsită de expresie, deși mereu gînditoare — păreau mai prelungi, poate numai datorită faptului că de pe acum, la vîrsta de douăzeci de ani, buza de jos îi atîrna obosită, întocmai ca

și tatălui său la cincizeci. Luat în totul semăna din păcate mai mult cu tatăl său, nu cu bunicul Mendez. Michael își împingea de fiecare dată buza de jos înainte, apoi făcea cîte o observație, de obicei destul de greoaie și înclinată. Se întîmpla totuși uneori să fie de o precizie neașteptată; atunci colțurile gurii i se încordau deodată, în timp ce o strălucire trecătoare lumina ochii săi îndeobște adormiți. In asemenea clipe alternau pe fața de vulpe a bătrînului, după împrejurare, două expresii diferite. „Eh, te pomenești că tot are stofă băiatul!“ părea că gîndește în chip de consolare; sau altă dată, dacă îi plăcea vreo observație a băiatului: „Ziua bună de dimineață se cunoaște“... Dintre toți, numai Nathan era pe deplin fericit. Dar bucuria nu-l întinerea ca pe alți oameni în asemenea împrejurări; dimpotrivă, părea chiar mai bătrîn decît Mendez, socru-său.

Soția lui, Isabel, era într-un fel mîndră, dar și speriată de fiul ei, acum om în toată firea. Băiatul nu avea de fapt nimic atrăgător, nu simțeai îndemnul să-l mîngîi, să-i dăruiești toată căldura inimii. Nu era atît de frumos pe cît nădăjduise, în schimb își însușise purtări alese și ea își spunea că-l va dezvăța de obi-

ceiul de a sta încovoiat de spate ca un om bătrîn, cu privirile pierdute-n gol în clipele de delăsare. În sinea lui, Michael era dezamăgit de maică-sa, care devenise cu vremea în imaginaţia lui o icoană a frumuseţii. Cînd îl îmbrăţişase ultima oară, la despărţire, era o femeie tînără, deosebit de atrăgătoare. Tinereţea ei nu se ofilise, nu trecuse în domeniul amintirilor, ci era acum în plină floare. În schimb, rîsul ei limpede suna acum puţin forţat : parcă nu ieşea din gîtlej, ci din piept. Cele două bucle grele care-i încadrau mai înainte pieptănătura nu mai cădeau în voie, ci erau răsucite cu oarecare grijă pe tîmple. Isabel se străduia, fireşte, să pară ceea ce fusese pe vremuri : unica, minunata fiică a lui Mendez care, deşi o dăduse fără un ban de zestre lui Nathan, ce trecea drept un om bogat, ţinea să-şi dea aerul că-i făcuse o favoare deosebită. Soţii Nathan se trăgeau amîndoi din familii de emigranţi, sosite la Haiti de la capetele opuse ale Europei. Părinţii lui Nathan consimţiseră la căsătorie, deşi în ochii lor Mendezii nu treceau drept evrei adevăraţi, în ciuda faptului de netăgăduit că erau totuşi evrei. Familia Mendez nu se împotrivise, deoarece Nathanii erau respectaţi şi bogaţi. Isabel,

încă atît de tînără şi de copilăroasă la acea vreme, se supuse tuturor datinelor destul de ciudate la care soţul ei ţinea din respect pentru tradiţie. În familia ei toate aceste rituri se îndeplineau de mîntuială şi numai la sărbătorile mari, cînd se impunea să fie respectate de cei care socoteau că aparţin neamului ales.

Cele două surori şedeau la masă faţă în faţă cu Michael. Mali era mai în vîrstă decît el, iar Miriam mult mai tînără. Mititica arăta cam aşa cum şi-o închipuise el pe maică-sa, cu deosebirea că frumuseţea ei era mai puţin serioasă, mai puţin gravă. Mali, din păcate, era leit taică-său. În contrast cu faţa-i atît de urîtă, rochia ei de sărbătoare, de o nuanţă delicată, părea aproape caraghioasă. Se vedea cît de colo, după mîinile tinerei fete, că pe ea cădeau grijile mai de seamă ale gospodăriei şi bucătăriei. Era tăcută din fire. Avea dinţi urîţi, pe care îi dezgolea buza de jos mult lăsată. Nu-şi mai lua ochii de la fratele ei, pe care îl privea cu o duioşie nemărginită. Pentru asta fu răsplătită cu prisosinţă, fără să-şi dea seama. Michael o îndrăgi pe dată. Avea şi el ochi care se pricepeau să vadă. Între timp, maică-sa îl învăţa să deosebească fructele exotice. Îi arătă cum se stră-

punge, cu o furculiță de argint înfiptă deasupra sîmburelui lunguieț, semiluna delicată, aurie a fructului de mango.

Deodată se iscă pe coridor forfotă și zgomot de glasuri: domnii erau poftiți la contele Evremont. Mendez îi povestise mai demult că aștepta să i se întoarcă nepotul, care trebuia să sosească din Franța, aducînd cu el o colecție de pietre prețioase. Contele își primea tocmai musafirii sosiți pe corabie, în cinstea cărora dădea la moșie o mare serbare. Trimise trăsura cu doi negri și un valet francez, aflat în serviciul său particular, să-i aducă pe cei doi Nathan, tatăl și fiul, și pe bunicul Mendez. Cei trei bărbați se ridicară imediat de la masă; scoaseră repede din bagaje și împachetară apoi din nou ce aveau de luat cu ei. În ciuda neorînduielii pricinuite, cei doi bătrîni avură prilejul să constate că, în chestiuni de afaceri, tînărul corespundea așteptărilor lor. Orice sfaturi erau de prisos. Michael înțelese dintr-o ochire ce să aleagă, ce podoabe de giuvaericale sau pietre nemontate trebuiau să le ia cu ei spre a le prezenta la moșie, pe care dintre ele era mai înțelept să le pună la o parte și să le lase acasă în paza familiei. Ei mai băgară de seamă, după felul în care își în-

drepta pieptănătura și hainele, ajutat de maică-sa și de sora mezină, că era obișnuit cu astfel de vizite de afaceri.

Trăsura, ca și vizitiul negru, era de calitate inferioară, pe măsura celor trei negustori. Lacheul alb se așeză la spate. Negrii alergau înainte, fără bagaje, deoarece negustorii nu voiau să lase din mîini cutiile lor prețioase. Din trăsură, cei doi negri care alergau pe drumul de munte, abia atingînd pămîntul, învăluiți într-un nor sclipitor de praf, le apăreau ca niște îngeri negri. Coborîră panta întîmpinați de sunetele muzicii de la conac. La sosire trăsura fu numaidecît înconjurată de negri. Negustorii nu se despărțeau nici o clipă unul de altul și, cu toate că sclavii țineau neapărat să-i elibereze de orice povară, își țineau pachetele strîns în brațe. Negrii îi însoțiră în casă, îndeletnicindu-se îndelung cu pantofii, pălăriile, perucile și hainele noilor sosiți, pentru ca ei să se poată înfățișa cum se cuvine în salonul de primire. Contele porunci ca negustorii să fie imediat poftiți în sufragerie, o încăpere tapisată în alb, cu tavanul scund. Toată lumea era încă la masă. Posibilitățile existente în acea climă fuseseră folosite potrivit cerințelor rangului, în așa fel încît ofe-

reau o adevărată desfătare pentru ochi. Servitorii negri stăteau în spatele scaunelor, de parcă fiecare oaspe și-ar fi adus cu sine umbra păzitoare. Deoarece Evremont povestea, în sfîrșit, anecdota pentru care se lăsase mult timp rugat, negustorii fură conduși mai la o parte. Li se aduse o masă mică, pe care puteau să-și expună mărfurile. Așteptară deci pînă se potoliră aplauzele. Pe urmă invitații începură să treacă prin fața mesuței și să privească pietrele. Bătrînul Nathan admiră iscusința de care dădea dovadă fiul său, după felul în care prezenta nestematele și dădea lămuriri. Se vedea bine că Michael judecă totul cum trebuie, puterea de cumpărare și de prețuire a cumpărătorilor, arătînd că știe și unde era cazul să mai lase din preț și unde nu. Unul din oaspeți, domnul Antoine, cerceta diferitele giuvaeruri cu ochi atît de jinduitori și de triști, încît se vedea pe dată că pentru asemenea minunății nu avea bani destui. El trecea drept o rudă îndepărtată, sărăcită, a familiei Breda, a căror moșie o administra. Evremont împodobi gîtul fiicei sale cu colanul comandat mai demult la Paris. Frumusețea nespus de plăcută, dar nicidecum deosebită a copilei, încă puțin împlinită la trup și stîngace în gesturi, străluci deodată

în tot farmecul ei, într-o lumină nouă. Tînăra fată se strîmbă un pic cînd tatăl ei îi scoase colanul făcînd un semn celor doi negustori. Prețioasa bijuterie era destinată s-o împodobească la nuntă, aidoma aceleia care fusese dăruită odinioară mamei ei.

Flecăreala și băutura continuară. Sclavele agitau evantaiurile tot mai puternic. Noaptea căzu pe neașteptate. In toate încăperile se aprinseră nenumărate lumînări.

— Acum ai văzut bine — îi spuse bătrînul Nathan fiului său cînd se întoarseră acasă — nu rămînem cu nimic în urmă față de cei de la Paris. Nobilii noștri domni trăiesc la fel ca ai voștri. Serbările lor nu rămîn cu nimic mai prejos față de acelea date de stăpînii voștri la Paris. Toalete tot atît de reușite — poate mai reușite, femei la fel de frumoase — ba chiar mai frumoase.

— Și cum mai povesteau într-una la masă, în gura mare, despre toate cîte se întîmplă la Paris ! se miră Michael.

— Musafirii au venit doar pe același vapor cu tine, observă bătrînul Nathan.

— Dar negrii aceia care stau în spatele lor? continuă fiul. Stau şi ascultă tot ce se povesteşte despre întîmplările din Franţa, despre ţăranii răsculaţi, despre adunările şi consfătuirile cu privire la impozite, despre nevolnicii de la curte, despre mînia poporului. Pesemne că asta le dă de gîndit sclavilor şi desigur că mai tîrziu, în barăcile lor, vor ţine sfat despre toate cîte le-au auzit.

— Ce gînduri îţi trec prin cap! ripostă Nathan. Cum îţi poţi închipui aşa ceva? Asta e treaba albilor. Negrii proptesc spetezele scaunelor, atîta tot; nu au dreptul să-şi facă măcar în gînd o părere despre discuţiile duse la masă.

Bătrînul Mendez îşi privea amuzat nepotul, gîndindu-se: „Ia te uită! De acolo bate vîntul! Numai în clima rece de la Paris s-a deprins să cugete la fleacuri de astea şi îşi închipuie pesemne că toţi ceilalţi îşi fac şi ei fel de fel de gînduri inutile".

Într-una din zilele următoare trăsura domnului Antoine se opri în faţa casei lui Nathan. Voia neapărat să mai admire măcar o dată giuvaerele pe care nu-şi putea îngădui să le cumpere. Privirea sa stărui îndelung şi asupra

unui briliant nemontat, care nici nu fusese prezentat în seara serbării. Nathan şi Mendez îi făcură propunerea să arvunească briliantul. Il îmbiară apoi să-şi ia piatra fără nici o grijă, urmînd să le plătească restul sumei cînd îi va fi cu putinţă. La plecare îl asigurară că socoteau briliantul tot atît de bine păzit ca la ei înşişi. Domnul Antoine părăsi casa foarte mulţumit.

Trăsura se întoarse însă la ceasul prînzului. Domnul Antoine uitase la locuinţa negustorului un pachet cu stofă cumpărată pentru ai săi. Vizitiul negru aşteptă pînă ce găsiră pachetul. Pe Michael Nathan îl miră felul în care negrul privea coperta uneia din broşurile aduse de el, în taină, din Franţa. Slujbaşii vămii avuseseră şi aşa prea mult de furcă scotocind prin mărfurile sale preţioase, încît renunţaseră să mai caute prin bagaje scrieri suspecte sau interzise. Se apropie şi îl întrebă:

— Ştii să citeşti?

Vizitiul, un negru între două vîrste, de statură mijlocie, îndesat şi cu o înfăţişare de om cumsecade, dar cam morocănos, răspunse:

— Puţin.

— Cum de ai învăţat?

— Cînd eram mai tînăr, părintele Jussieux a avut bunătatea să mă înveţe să citesc puţin. Bineînţeles că şi mulţumită bunăvoinţei stăpînului meu, care mi-a îngăduit să iau lecţii. Stăpînul e un om foarte bun.

Tînărului Nathan îi plăcuse dorinţa atît de făţişă, aproape copilărească, a domnului Antoine de a cumpăra şi el o piatră preţioasă, rară. Şi, iată, se vădea acum că pe lîngă însuşirile bune pe care i le putuse cunoaşte cu prilejul arvunirii briliantului, mai părea înzestrat şi cu altele, care nu erau nici ele de lepădat.

— Dacă vrei — îi propuse Michael — te pot ajuta. Vino să faci din cînd în cînd exerciţii de citire cu mine.

La auzul acestei propuneri, care dovedea atît lipsa de experienţă a lui Michael, cît şi necunoaşterea obiceiurilor din partea locului, vizitiul surîse. Totuşi răspunse cuviincios:

— Vă mulţumesc, domnule Nathan, dar sînt prea bătrîn pentru aşa ceva. Şi apoi tot timpul meu este dat stăpînului. El îmi poate cel mult îngădui să mă duc din cînd în cînd

la părintele Jusieux, la mănăstire. După care luă pachetul şi plecă.

„Ce se petrece, oare, în capul unui negru ca ăsta?“ se întrebă Michael. Îşi rosti chiar gîndul cu voce tare.

Moş Mendez rîse:

— Îţi jur, băiete, că nu se gîndeşte la absolut nimic!

În curînd ieşi la iveală că Michael n-avea nicidecum de gînd să se stabilească pentru toată viaţa în Haiti, aşa cum nădăjduise familia. Bunicul încercă să-l liniştească pe Nathan, pînă îl convinse că băiatul — chiar dacă ar vrea — tot n-ar putea pleca. Un cuvinţel, doar atît, strecurat contelui Evremont şi guvernatorul i-ar interzice să părăsească insula. Şi, oricum, n-o să facă prostia să plece fără încuviinţare. Mama începu să stăruie:

— Spune, ce-ţi lipseşte la noi? Ce nu-ţi place oare aici, acasă?

De altfel se ştia că nu era lucru uşor să întreprinzi o călătorie în Franţa. Adunarea Naţională nu reuşise să potolească tulburările din ţară; dimpotrivă, le agravase. Şi mai curînd era bine privit acel care, socotindu-se de prisos, îşi

părăsea ţara, şi aşa destul de populată şi în plină frămîntare.

— Îmi place la voi — îi asigură calm Michael — nu-mi lipseşte nimic.

Îi lipseau, însă, foarte multe, dacă nu mai toate cu cîte era deprins. Nu se simţea de loc bine printre ai săi. Bunicul era prea viclean şi ironic; n-ar fi putut să-şi deschidă inima faţă de el. În schimb tatăl lui era prea simplu şi maică-sa cam mărginită, iar Miriam, mezina casei, nespus de copilăroasă. Rămînea doar sora mai mare, Mali, care era însă atît de zgîrcită la vorbă, încît nu se ştia niciodată cît de departe îi rătăceau gîndurile. Ochii ei vii, care căutau la el cînd trişti, cînd a mustrare, îl urmăreau neîncetat.

În acea zi bărbaţii familiei plecaseră la Le Cap, să cumpere aur. Mezina, însoţită de mamă-sa, colinda zilnic magazinele de găteli; erau drumurile ei preferate la ceasul cînd se mai domolea căldura. În timpul acesta, sora mai mare rînduia, ca de obicei, masa de seară. Deodată se pomeni cu Michael în spatele ei:

— Ştii, la Paris mi-am închipuit că aici e cu totul altfel, spuse el.

Mali întoarse capul. Faţa ei urîtă şi gălbejită

se făcu deodată şi mai galbenă şi mai urîtă; se sforţa parcă să vadă în închipuire ceea ce se aşteptase fratele ei să găsească la Haiti. Într-o clipită, imaginile ce-i năluceau în minte îi înviorară privirea, împrumutînd ochilor ei un farmec deosebit.

— Da? păru ea să-l întrebe, deşi de fapt era în totul de părerea lui.

— Din clipa în care am aflat la Paris că voi pleca în curînd spre casă, am căutat într-una să-mi închipui cum e aici pe insulă. Cred că e cu neputinţă să pleci în vreo ţară fără a căuta să-ţi imaginezi dinainte cum or fi trăind oamenii pe acele meleaguri. De cîte ori nu călătorim în închipuire în ţinuturi unde ştim sigur că nu vom ajunge niciodată. Fireşte că mama s-ar gîndi cel mult la ea, nu la ceilalţi.

Ochii surorii lui străluceau, neobişnuit de frumoşi. Chiar nasul ei lung, moştenit de la tatăl lor, se vedea parcă deodată, mai puţin, aproape nu se mai remarca în strălucirea nedefinită ce-o învăluia toată într-un fel de aureolă, în iradierea unui foc lăuntric. Mali nu-şi mai încreţea nici colţurile gurii, nici fruntea, cum obişnuia cînd rămînea dusă pe gînduri. Asculta

doar! Şi poate de aceea fratele ei se arătă mai vorbăreţ ca oricînd.

— Vărul nostru Léon, care e de aceeaşi vîrstă cu tine, şi toţi ceilalţi veri şi prietenii lor sînt şi ei mereu cu gîndul la Franţa. Incearcă şi ei să-şi închipuie cam ce ar face şi ce ar drege în locul cutăruia sau cutăruia, dacă ar fi şi ei acolo. Şi eu mă gîndesc într-una ce-aş face, dacă aş fi acum acolo. Ei îşi spun bunăoară acum: „In curînd va trece la Adunarea Naţională legea privitoare la negustorii evrei." In clipa în care am aflat că s-a hotărît plecarea mea în Haiti, am căutat să-mi imaginez cam ce voi afla aici. Am încercat să văd în închipuire ce fel de fiinţe sînt negrii. „Fii fără grijă — mi-a spus Léon — n-ai să faci niciodată afaceri cu vreun negru, cel mult cu cîte un mulatru. Se pare că sînt unii care au făcut avere". Ei bine, din clipa aceea m-am străduit să-mi închipui cam ce este un mulatru. De fapt obîrşia li se socoteşte cu două-trei sute de ani în urmă, pe vremea cînd primii colonişti spanioli au început să-şi aducă negri din Africa, pentru că băştinaşii nu rezistau cînd erau puşi la muncă forţată. Multe negrese au fost silite să se supună poftelor stăpînului lor alb, care se arăta apoi ceva mai mărinimos cu odraslele lor decît cu copiii altor negri, sortiţi să fie la rîndul lor sclavi. Se întîmpla cîteodată ca un asemenea prunc, zămislit de un alb, să se nască aproape alb; uneori însă aducea mai curînd a negru. Cum voia dumnezeu. Se întîmpla chiar ca stăpînul să-i găsească, la timpul său, o nevastă pe jumătate albă. Sau de era o fată frumoasă, îi dădea de soţ un servitor alb, sau mai ştiu care alt slujbaş de pe moşie. Copiii acestora nu mai erau nici negri, nici albi, ci mulatri. Mă întrebam şi eu ce-o fi în capetele ăstora. „Ce-ţi pasă? mă tot dojeneşte tata. N-ai şi aşa destule alte griji? Ce-ar ajunge omul nevoit să colinde mereu dintr-o ţară într-alta, dacă şi-ar face de fiecare dată tot felul de gînduri?" S-ar putea chiar ca tata să aibă dreptate, Mali. El e un om de treabă şi fără îndoială că aşa e cum îl ştim, ori şi unde se duce. Numai că în orice loc s-ar afla, îl interesează un singur lucru: ca afacerile şi familia lui să prospere.

Se făcu noapte pe neaşteptate, lucru obişnuit în acele regiuni tropicale. Soarele mai împurpură o dată grăbit dantelele pernelor, colţişoarele cele mai ascunse ale sofalei şi torţile ceştilor de porţelan, pe care doamna Nathan le păstra închise

într-o vitrină. Geamurile dulăpiorului ardeau în culori cu totul neobişnuite. Apoi soarele se lăsă brusc la orizont, înainte de a se stinge ultimele pîlpîiri ale asfinţitului. Mali nu făcu nici o mişcare. Michael continuă să vorbească. Mai mult simţea decît vedea ochii surorii sale, aţintiţi asupră-i în penumbră.

— Toate lucrurile astea m-au interesat şi la Paris, de parcă m-aş fi stabilit mai de mult la Haiti, sau m-aş fi născut aici. Devenisem un musafir statornic al cafenelei unde se adunau mulatrii. Nu mi se păreau atît de nesuferiţi; oamenii ştiau să gîndească, ba chiar să spună multe. Am fost şi oaspete al societăţii „Prietenii negrilor". Ai aflat poate, din ziar, de numele lui Lafayette. Poate şi despre Robespierre, un jurist care cere drepturi cetăţeneşti chiar şi pentru negri. Nu i s-a acordat încă nimic lui, şi el ar vrea drepturi egale pentru toţi: evrei, negri, mulatri sau băştinaşi din Haiti. „Au înnebunit cu toţii la Paris — îmi spuse Léon — zănaticii tăi, Michael, au întrecut măsura!" Inţelegi cum vine asta, Mali? Acum cînd se vorbeşte aşa de mult despre drepturile cetăţeneşti, fiecare grup răzleţ e de părere că ele se cuvin să fie numai ale unora şi că, doamne fereşte, nici vorbă că

nu-s pentru toată lumea. Unde mai pui că fiecare ar vrea, din capul locului, ca ele să fie ceva deosebit, mai ales în caz că i-ar reveni şi lui. Inţelegi tu?

La început, Mali nu înţelesese prea bine, doar cîte ceva pe ici pe colo. Nu-şi dădea însă osteneala să judece. Se mulţumea să asculte, în întunecimea camerei, glasul şuierător, fremătînd de emoţie, al fratelui ei. Sorbea din plin această emoţie, dar strălucirea minunată a privirilor ei se irosea zadarnic, deoarece în încăperea întunecoasă nu se mai putea desluşi nimic. Bolta cerului noptatic se întrezărea strălucind prin fereastra ce da în curte. Stelele clipeau de mult printre ochiurile dese ale plasei de sîrmă. Crucea sudului, călăuză pe firmamentul acelor meleaguri, strălucea dominînd celelalte constelaţii.

— Pe bărbaţii familiei de Evremont din Paris îi găseşti la clubul Massiac, unde vin toţi moşierii bogaţi, aristocraţii din colonii. Asta-l interesează pe Léon al nostru. Pe acolo se învîrtesc oamenii de la care nădăjduieşte el să cîştige ceva vînzîndu-le briliante, aici, pe insulă. „Trebuie neapărat să-ţi faci relaţii printre ei". — Michael imita tonul vărului său. — „Numai oa-

menii ăştia o să-ţi procure hîrtiile pentru drum. Trebuie să cauţi neapărat să-i cunoşti".

Pentru prima oară se auzi glasul lui Mali:

— Las' că ai învăţat tu să te descurci. Bunicul a şi observat cît de bine te pricepi să te porţi cu ei.

— Asta-i o problemă destul de importantă! răspunse Michael. Trebuie să ştii cum să te porţi cu oamenii în mijlocul cărora trăieşti.

Mali aprinse toate lumînările din sfeşnicele de argint. Se auzea, în faţa plasei de sîrmă, bîzîitul muştelor. In bătaia luminii, timp de o clipă, Mali apăru din nou grozav de urîtă, mai ales că strîngea mereu din pleoape. Fratele ei nu-i mai dădea nici o atenţie. Privea drept înainte, dus pe gînduri. Cînd îşi înălţă din nou capul, rămase mirat, întîlnind privirea ei plină de devotament. Michael începu să gîndească cu glas tare:

— Am venit aici cuprins de o înfrigurată aşteptare. Mi-era inima plină şi eram buimăcit de cîte auzisem şi citisem despre ţinuturile acestea. Dar chiar în prima seară, cînd am fost poftiţi la contele Evremont, am fost dezamăgit şi nedumerit. Mi se părea că la Paris aveam prilejul să aflu mai multe despre negri decît aici, unde

trăiesc în imediată lor apropiere. Începeam să cred că se acordă mai mare atenţie problemei negrilor la Paris, în adunările societăţii „Prietenii negrilor", decît aici la tropice. Nimeni dintre voi nu se sinchiseşte de soarta negrilor. Şi prin „voi" înţeleg nu numai pe aristocraţi, nu numai familia Evremont, ci şi pe tata, pe bunicul, pe toţi: evrei şi creştini, francezi şi spanioli, americani şi europeni şi mai ştiu cine — toţi albii de pe aici.

Şi negrii ascultă doar tot ce se vorbeşte la masă, în timp ce stau în spatele oaspeţilor, turnîndu-le în pahare şi făcîndu-le vînt cu evantaiele. Toţi cîţi erau invitaţii contelui în seara aceea au venit în Haiti pe aceeaşi corabie cu mine; povesteau ce se petrece acum la Paris, vorbeau despre tulburările de stradă din întreaga ţară şi făceau haz de ameninţările servilor.

Vocea lui Michael deveni mai puternică. Îşi privi timp de o clipă sora. Se aşteptase poate s-o audă replicînd ceva, dar se înşelase. Mali îl privea doar cu duioşie. Revolta surdă ce mocnea în glasul lui îi dovedea din nou că fratele ei, unicul, multiubitul ei frate ce se afla singur cu ea în cameră, îi dăruia toată încrederea.

Tînăra fată nu mai îndrăznea să facă nici o mişcare, de teamă că l-ar putea stînjeni.

— Negrii au şi ei urechi să audă, continuă Michael. Bineînţeles că nu scoteau o vorbă. Cum ar fi putut să-şi manifeste atenţia ? Te asigur însă că toată noaptea au stat de vorbă comentînd cele auzite ! Bunicul rîde şi spune că el nu crede una ca asta. Eu sînt însă de altă părere. Nu găsesc că e lucru de rîs. Şi eu nu sînt pentru contele Evremont decît fiul negustorului său — ba nici măcar atît ; fără doar şi poate că a şi uitat numele meu. Sînt convins că negrii îşi torceau mai departe firul gîndurilor în timp ce serveau masa, după cum nici eu nu puteam da uitării cele auzite, în vreme ce-mi vedeam de treburile negoţului.

Se auzi scîrţîitul porţii însoţit de zgomot de paşi şi rîsete. Mama şi sora cea mică se întorceau acasă, purtîndu-şi cu mîndrie căpşoarele frumos împodobite ; păreau înveselite de distracţiile după-amiezii. Malacovurile se înfoiau umplînd camera cu belşug de mătăsuri albe şi liliachii. Cele două femei erau încărcate cu pachetele, fulare şi evantaiuri şi adierea înmiresmată a unui parfum nou, dulceag, le însoţea fiecare mişcare, încît Michael începu să surîdă. Mali

ţinea mîinile în chip de apărătoare în faţa lumînărilor, pe care un vînt zglobiu ameninţa să le stingă. In bătaia luminii mama păru din nou, în clipa aceea, tot atît de frumoasă cum şi-o amintea fiul : întocmai ca pe vremuri, cu umbrele genelor lungi arcuindu-se pe faţa ei cu tenul mat şi cu boabe mici aurii la urechi. Mezina mai chicoti o bucată de vreme ; era vorba de o întîmplare cu un străin oarecare şi de o floare prinsă în răscroiala rochiei, între sînii mici.

Cutiuţa cu sulul de rugăciuni, pe care Nathan o bătuse în cuie, potrivit legii părinţilor săi, la Haiti, ca şi la Paris, pe tocul uşii, de cîte ori pornise să-şi întemeieze un cămin, nu schimba cu nimic atmosfera locuinţei, aidoma şi acum tuturor caselor europenilor stabiliţi în colonii, indiferent de faptul că erau consideraţi de categoria a doua sau chiar a treia şi trebuiau să se mulţumească cu o casă aflată la marginea oraşului. Pretutindeni aceleaşi învolburări de dantele, aceleaşi chicoteli, aceleaşi parfumuri cu iz dulceag. Michael simţi mai mult ca oricînd legătura trainică ce-l fereca fără putinţă de scăpare de căminul în care se născuse. Niciodată nu se simţise atît de prins în cercul strîmt al

legăturilor de familie, înlănțuit de diferitele preocupări ale traiului zilnic, de afaceri și de rude. Se zbătea ca peștele în plasă printre toate acestea și printre cerceii și malacoavele, basmalele și lumînările din casă. Mali ieși din cameră să-și termine pregătirile pentru masa de seară.

II

Bătrînului Mendez i-ar fi plăcut să se retragă în partea spaniolă a insulei — mai ales acum, cînd și în Le Cap începuseră tulburările — dacă n-ar fi dăinuit oprelistea ce nu îngăduia evreilor să se stabilească în acele locuri. Membrii familiei Evremont le-ar fi înlesnit probabil plecarea în Franța, erau însă prea prinși de propriile lor griji.

La Paris mulatrii făceau tot ce le stătea în putință pentru a determina Adunarea Națională să aprobe legea prin care li se acorda egalitate în drepturi cu proprietarii de plantații albi. Și ar fi fost lesne pentru ei să stea pe picior de egalitate cu albii în ceea ce privește proprietatea de pămînt și averile, dacă ar fi putut doborî legile ce le stăteau în cale. Unii

dintre acești mulatri se bucurau de un nume destul de bun în cercurile negustorești. Vindeau cafea și zahăr ca orice negustori albi, ba țineau și sclavi. Se fereau să intre în legătură cu cei din societatea „Prietenii negrilor". Puneau mare preț pe egalitatea socială cu albii, dar păstrau distanța față de negri. Era însă un tînăr mulatru, pe nume Ogé, care, deși stăpînea pămînt și sclavi în Haiti, sprijinea lupta de eliberare a negrilor. Atitudinea lui li se părea celorlalți mulatri imprudentă și exagerată, mai ales că își vedeau primejduite drepturile la care rîvneau, dacă se alăturau acelora cu care nu voiau în nici o împrejurare să fie asemuiți. Acțiunea întreprinsă de Ogé sfîrși, într-adevăr, foarte prost, așa cum prevăzuseră răuvoitorii. Guvernatorul francez refuză să-i aprobe întoarcerea în patrie; totuși Ogé se îmbarcă pe vasul pentru Haiti, în uniformă străină și cu acte false. Era atît de înverșunat, încît începu să înarmeze după debarcare pe oamenii săi — nu numai pe mulatri, dar chiar și pe sclavii negri. Au urmat tulburări, ciocniri cu soldații guvernatorului, a curs sînge.

In acele zile Nathan și Mendez începură să cerceteze cum s-ar putea pune la adăpost îm-

preună cu ai lor. Atunci se nimeri să-i cheme Evremont la moşie, ca să discute cu ei unele chestiuni de afaceri, să le facă diferite comenzi grabnice, să pună la cale transportul şi păstrarea bunurilor de preţ în loc sigur. Începură discuţii aprinse, ca şi altădată, în jurul mesei din sufragerie. Negustorii aşteptau respectuoşi mai la o parte. Stăpînul casei şi oaspeţii săi nu le dădeau mai multă atenţie decît negrilor din spatele scaunelor. Mendez şi cei doi Nathan, tatăl şi fiul, povestiră acasă ceea ce se desprindea din convorbirile auzite. Conţii de Evremont aveau de gînd să intre în legătură cu prieteni englezi, cînd ar simţi că li se aprinde pămîntul sub picioare. Asta numai pentru orice eventualitate; deocamdată socoteau pericolul neînsemnat. Chibzuiseră însă că menţinînd legăturile cu ei, s-ar afla în orice împrejurare sub ocrotirea pavilionului englez şi ar putea pleca de îndată cu corabia la Londra sau eventual spre Jamaica. Cu privire la aceasta se iscă prima discuţie în familie. Samuel Nathan şi Mendez erau de părere că ar trebui să ceară ajutorul familiei Evremont, spre a putea pleca împreună cu ei. Michael le spuse răspicat că dacă s-ar vedea silit să

părăsească insula, ar căuta să plece cel mult înapoi la Paris, iar în cazul că aceasta n-ar fi cu putinţă, atunci ar rămîne la Le Cap. Tatăl său se sperie şi începu să invoce numele Domnului, întrebîndu-se cu glas tare ce nădăjduia tînărul de ţinea să rămînă neapărat pe loc? Bunicul Mendez îl privea ironic.

Acţiunea tînărului mulatru Ogé se sfîrşi aşa cum se temuseră prietenii săi. Cetele sale de răzvrătiţi, slab înarmate, au fost imediat nimicite. Ogé a fost prins şi spînzurat. Izbutise mai curînd să împiedice decît să ajute ratificarea legilor ce s-ar fi dovedit în favoarea mulatrilor. La antipatia sporită a mulatrilor faţă de negri, aceştia răspunseră cu vîrf şi îndesat. Aşa cum stăteau lucrurile, negrii îşi spuneau că, într-o oarecare măsură, era mai bine pentru ei să lucreze la aristocraţii albi, care, fiind obişnuiţi cu puterea, nu mai încercau zadarnic să se impună prin tiranie şi cruzime, aşa cum făceau mulatrii de curînd îmbogăţiţi. Aristocraţii albi se pricepeau să tragă sforile în afacerile internaţionale, nu degeaba le mînuiau de peste o mie de ani. Curînd se dovedi cît de bine calculaseră. Chiar guvernanţii de la Paris şovăiau să instaureze cu forţa în Haiti libertăţile

îndelung chibzuite, temîndu-se ca, drept urmare, această insulă atît de prețioasă să nu cadă în mîna englezilor.

Colonialiștii și ceilalți locuitori ai orașului Le Cap nu-și mai găseau somn. Noapte de noapte, înfiorați de o sudoare rece, stăteau de veghe ascultînd duruitul pătrunzător al tobelor ce răsuna din văgăunile cele mai îndepărtate ale munților. Nu se puteau dumeri dacă era o chemare de alarmă către toți frații negri de pe insulă, sau o rugă către idolii păgîni. Glasul tobelor făcea să vibreze nervii tuturor, ținîndu-i într-o permanentă tensiune lăuntrică ce ajunsese de nesuferit. Unii dintre sclavi lăsară lucrul și își părăsiră colibele, urmînd la întîmplare iureșul fugarilor care luau drumul pădurii. Pînă și unele familii de coloniști albi plecau, pentru orice eventualitate, să se pună la adăpost în oraș.

Teama, la început nelămurită, rece, se instală de-a binelea, cuprinzînd totul cu gheara ei de foc. Mai întîi veni de la o mică fermă din interior vestea că sclavii s-au urnit deodată și pornesc spre munți, cu femei, cu copii și întregul lor calabalîc. Ceata lor crescu la ferma următoare. Pe unde treceau li se alăturau noi

și noi cete de negri, înaintînd cu strigăte și cîntece pline de entuziasm, de parcă libertatea ar fi fost o localitate în munți, la care puteai ajunge în două zile și două nopți, dacă o luai pe drumul cel bun.

Străbătînd plantațiile unei moșii, le căzu în mînă un om ce le era ca sarea în ochi tuturor negrilor din împrejurimi : administratorul unui bogătaș care își petrecea cea mai mare parte a timpului în Franța. Dușmanul era unul din acei vătafi gata să săvîrșească pentru stăpînul lui sălbăticii de neînchipuit, nu numai pentru a-și face cîștiguri lăturalnice, ci pentru că își pusese în gînd să stoarcă și el cu forța, din munca negrilor ce se aflau sub ordinele sale, profituri mai mari decît izbuteau să scoată alți administratori. Îi considera pe sclavi drept ființe inferioare, incapabile de revoltă. Cînd află că se apropie ceata negrilor, se cățără într-un copac în coroana căruia își instalase de mult un fel de post de supraveghere. Vedea apropiindu-se un nor de praf mișcător, în zvon de țipete și de cîntece ; valul de praf ba se lungea, ba se împrăștia în răstimpuri, rostogolindu-se apoi mai departe. Între timp se adunaseră și sclavii de pe moșie. Îl dibuiră în ascunzișul lui dintre

crengi şi începură să scuture copacul, pînă ce zbirul căzu jos ca o nucă de cocos. In cîteva clipe fu zdrobit. Un negru îi înfipse dinţii în beregată. Numai cu o săptămînă în urmă bietul om fusese silit să privească cum cele două fiice ale sale, legate una de alta, erau fugărite în jurul curţii de o haită de cîini.

Ceata negrilor încă nu ajunsese la moşia cu pricina, cînd casa administratorului fu cuprinsă de flăcări. Marşul lor luminos spre libertate lăsa acum în urmă o dîră de foc. In cîteva zile, din clădirile conacurilor şi rodul plantaţiilor nu mai rămăsese decît scrum şi cenuşă. In loc ca trestia de zahăr să fie recoltată în şuierul ritmic al bicelor vătafilor, ea căzu ciopîrţită cu furie de „machetele"[1] negrilor, preschimbîndu-se apoi într-o mare de flăcări. Noaptea, ploaia de scîntei ce-o împroşcau paiele şi papura aprinsă lumina oraşul ca ziua. Vîntul gonea mănunchiuri de scîntei ce se învolburau peste acoperişurile caselor. Izbucniră incendii în mai multe cartiere deodată.

Hamalii, lucrătorii, sclavii de pe lîngă diferitele gospodării şi tot neamul de robi ce se aflau

[1] Cuţit lat şi încovoiat, folosit la recoltarea trestiei de zahăr (n. r.).

în oraş mai tremurau de teama albilor, mai mult însă dîrdîiau de frică la vederea negrilor. Dar în cuprinsul oraşului înconjurat de brîul de foc al plantaţiilor puterea şi armele mai erau în mîna albilor. Cel mai mic gest de nesupunere sau un strigăt suspect era de ajuns să-l ducă pe nefericitul sclav de-a dreptul la spînzurătoare. Drapelul cu crini fîlfîia încă deasupra spînzurătorilor şi peste mulţimea albilor ce roiau pe străzi în uniforme şi înarmaţi, sau treceau cocoţaţi în caleşti, înfruntînd ploaia de scîntei.

Domnul Antoine povestea că unul dintre cei mai destoinici sclavi ai săi, Pierre Simon, pe care îl avea de ani de zile ca vizitiu, fugise peste noapte de pe moşie. Cu puţin timp înainte chiar el mînase trăsura ce ducea pe doamna Antoine cu copiii la oraş, unde se credeau în siguranţă. Mai spunea domnul Antoine că, în tot timpul drumului, omul n-a suflat un cuvînt despre planurile sale, după cum nu lăsase să se bănuiască nimic nici înainte. De fapt, Antoine socotea că era mult mai bine că vizitiul său negru, pînă atunci atît de ordonat şi liniştit, nu se afla în acea zi în oraş. Cu greu l-ar fi putut apăra de prietenii familiei lor, hotărîţi să-şi verse furia pe orice negru care le cădea în gheare.

Apoi, pentru scurt timp, toate îşi regăsiră vechea rînduială; mai bine zis toţi se prefăceau a crede că ar mai putea dăinui starea de lucruri de odinioară. Mai ales că gazetele şi marinarii povesteau că la Paris regele ar fi fost arestat şi capul nu-i mai stătea prea sigur pe umeri. Marii proprietari de plantaţii ştiau prea bine că cete întregi de negri fugiţi din robie stăteau la pîndă prin păduri, totuşi continuau, pînă una alta, să se lase serviţi la petrecerile lor, ca şi mai înainte, tot de oameni de culoare. Astfel îşi duceau mai departe viaţa lor obişnuită de orăşeni; ba începeau chiar, pe alocuri, să-şi lucreze din nou moşiile cu ultimii sclavi răzleţi, din cei folosiţi la munca cîmpului. Erau încredinţaţi că viaţa curge de la sine în şuvoi neîntrerupt, dacă se păstrează tiparele vechii orînduiri şi dacă nu se ia în seamă că ele au şi fost răsturnate în alte părţi ale lumii.

Sosise vremea ploilor. Zăgazurile cerului se rupseră într-o după-amiază, cam la două ceasuri după prînz. Stropii de ploaie începură să cadă grăbiţi pe pămîntul uscat. Plantele delicate din grădini nici nu apucară să răsufle, apele le înecară într-o clipită. In scurt timp şuvoaiele începură să inunde colibele de la marginea oraşului. Se auzeau picioare desculţe lipăind pe străzile părăsite, iar ultimii plimbăreţi se ascundeau în caleşti. Caii sforăiau şi nu puteau să desluşească dacă loviturile ce le şfichiuiau spinarea se datorau ploii torenţiale sau pocniturilor desperat de vesele ale biciului. Într-adevăr, totul părea desperat, dar vesel, acum cînd, în sfîrşit, ploaia înviora plantaţiile pîrjolite, atît de sălbatic, atît de neomenos distruse! Curînd, prin casele întunecate de negurile ploii începură să strălucească luminile lumînărilor. Înjurăturile hamalilor uzi pînă la piele sau nevătămaţi de ploaie, ce căutau să se strecoare în unghere ferite, se îmbinau cu chicotirile fetelor care se adăpostiseră în ultima clipă, înghesuindu-şi malacovurile în dosul uşilor; pînza ce îmbrăca formele de sîrmă se îmbibase de apă, încît fustele păreau ţepene şi grele ca nişte clopote.

Michael sosi acasă într-o fugă, răsuflînd greu. De la poartă îl întîmpină rîsul surorii sale mai mici, care i se părea de obicei nespus de drăgălaşă, dar tot atît de nesuferită. Tocmai voia să intre în casă, cînd în dreptul uşii i se strecură pe sub braţ, cu destulă îndrăzneală, o mică ne-

gresă. Mirosul tînăr şi sănătos pe care-l răspîndea în jurul ei răbufnea atît de puternic de sub veşmintele ude, încît nici Michael nu putu trece nepăsător, deşi nu se lăsa dus prea uşor în ispită. În ultimele săptămîni fetişcana mai trecuse de cîteva ori pe lîngă el, făcîndu-i un semn uşor cu mîna, ce putea fi tălmăcit ca o îmbiere la dragoste. Prima oară nici n-o băgase în seamă; de fapt nici nu-şi mai amintea cînd şi unde o întîlnise. I se părea a şti, destul de vag, cînd o întîlnise a doua oară şi, ceva mai precis, a treia oară. Furişînd o privire spre sînii mici ce se rotunjeau sub rochiţa de stambă udă de ploaie, pricepu că nu se înşelase. Fata era deosebit de frumoasă. Înţelese şi invidia şi furia ce întărîtau femeile albe oriunde apărea ea, după cum i se păru în acea clipă explicabilă şi cruzimea de care dădeau dovadă faţă de sclavele lor, cărora pentru cele mai neînsemnate greşeli le erau hărăzite pedepse cumplite, stăpînele fiind mai crude în isteţimea lor decît bărbaţii. Michael se blestemă în gînd, deoarece nici de astă dată, cînd putea privi în voie picioarele şi coapsele prelungi, pîntecele micuţ ce se desena sub fusta umedă şi sînii pe care i-ar fi plăcut să-i cuprindă în căuşul mîinilor, nu se putea opri

să cugete la racilele ce îngreuiau traiul omenirii. Fetişcana îl apucă sfioasă de marginea mînecii şi îl privi plină de teamă — şi fără îndoială că nu putea fi teama de dragoste, lucru neobişnuit în Haiti, după cîte izbutise el să înţeleagă de cînd cunoscuse acest colţ de lume. Ce voia atunci să-i spună privirea mohorîtă a ochilor ei negri ca noaptea, ce stăruiau asupră-i larg deschişi, aproape încremeniţi? Se răzgîndi şi nu intră în casă. Auzea pierzîndu-se în depărtare, undeva îndărătul uşii, rîsul surorii sale. Porni mai departe, primind de fiecare dată drept în faţă stropii reci din băltoacele prin care ţopăia înaintea lui mica negresă, fără să-i pese că i se udă pălăria, peruca şi haina. Îi era atît de cald, încît nu mai simţea răcoarea jilavă a ploii. Se ţinu pe urma fetei, străbătînd cîteva străzi părăsite în care abia se zărea clipind pe alocuri cîte o luminiţă prin ploaia deasă. Din cînd în cînd ea întorcea capul, vrînd parcă să se asigure dacă Michael se mai află pe urmele ei. Şi el întîlnea de fiecare dată aceeaşi privire întunecată, aproape ameninţătoare, ce-l fulgera o clipă, în timp ce ochii se roteau parcă mai iute decît capul. Chipul ei îl urmărea şi în gînd şi, asemenea tuturor îndrăgostiţilor, îşi frămînta

mintea întrebîndu-se în ce împrejurare întîlnise cîndva aceeaşi privire. Unde zărise oare fata asta întîiaşi dată? Şi deodată îşi aminti sau i se păru că-şi aminteşte: o văzuse la sosire pe bordul vasului „Trianon". Se îmbarcase la Martinica şi fusese luată în primire de cineva la Haiti. Fireşte, Michael n-avea de unde să ştie că iscusita negresă fusese cedată familiei Evremont în schimbul ceasului cu muzică, moştenire de familie. Administratoarea o „preluase" imediat după intrarea în port. Tînărul îşi aminti că o zărise apoi de cîteva ori în curtea casei Evremont, în mijlocul unei cete de servitori, de unde-i făcuse cu ochiul.

Fata se opri o dată, apoi încă o dată, din mers, îşi sumese poalele, îşi stoarse rochia udă şi o lăsă în jos. Se oprea şi el în loc, o privea, apoi pornea din nou. La fiecare pas stropii ţîşneau în toate părţile sub talpa cizmelor sale înalte. Picioruşele desculţe ale fetei se zbenguiau în băltoace ca două păsărele. Ajunseră într-o stradă dintr-un cartier mizer, în care trăia pleava măruntă a albilor şi mulţi mulatri. Fata se strecură într-o cîrciumă şi Michael o urmă. Ieşiră prin uşa din dos, străbătură curtea cîrciumii şi trecură sub o poartă, apoi fata se furişă printr-o încăpere ce se afla în fundul curţii. Era întuneric şi el îi întrezărea doar albul ochilor, ori de cîte ori ea întorcea capul rîzînd tăcută, ca să se încredinţeze c-o urmează. Strada în care ieşiră apoi era tot atît de pustie, tot atît de desfundată de ploaie. O văzu din nou sărind sprintenă peste băltoace. Aici nu mai clipea nici o lumină, fie cît de mică, în ferestrele caselor. Treceau printre depozite de mărfuri şi hambare. Ploaia aducea cu ea mirosul sărat al mării. Fata se adăposti sub un umbrar şi se lipi de perete, ca o frunză de iederă. Michael n-avu încotro şi se lipi de perete alături de umărul ei, sub răpăitul monoton al ploii care nu lăsa nici un petic de pămînt neudat. O vedea mişcînd buzele, dar îi era peste putinţă să priceapă în borboroseala streşinilor ce voia să-i spună. Tînărul se întreba dacă negresa mai era în serviciul familiei Evremont. După cîte ştia el, din motive de siguranţă ei nu mai locuiau de multă vreme în conacul de la ţară. Poate că fugise şi ea pe furiş? Sau să fi fost el pricina? Şi cu toate că ştia ce bătaie o aşteaptă, ea nu pregetase să fugă, mînată de acea pornire nedesluşită care îndrumă o fiinţă în braţele alteia, mereu aceeaşi? Ca adolescent încă, la Paris, se gîndise

de multe ori la asta, spunîndu-şi însă că nu e cu putinţă să fie înzestrat el cu o astfel de putere. Acum, cînd i se părea totuşi vădită, privea această împrejurare ca ceva de la sine înţeles, ca un dar al cerului.

Ajunseră pe un teren viran, afară, pe chei, unde palmierii se înălţau în ploaie, neclintiţi ca de obicei. Faţa mării era săgetată de firele subţiri ale ploii care pătrundeau parcă pînă-n străfundurile apelor. Marea şi cerul păreau o singură întindere plumburie. Michael ar fi fost în stare să urmeze fata chiar dacă ea ar fi încercat să păşească pe valuri. In acea clipă însă ea coti pe o stradă a portului. De undeva venea zgomot de glasuri şi de pahare ciocnite.

Şi de astă dată fata trecu iarăşi prin culoarul unei cîrciumi ; îi zări din nou licărind albul ochilor cînd îl privi peste umăr. Cînd dădu să deschidă uşa spre curte, părul ud îi alunecă peste faţă. O urmă şi aici, nădăjduind că au ajuns în sfîrşit la capătul drumului. Se aflau într-o curticică, sub un şir de colonade. Dintr-o cişmea minusculă se scurgea apa, caraghios de inutil sub revărsarea ploii. Florile zăceau strivite la pămînt : pete întunecate şi ude. Sub colonade pămîntul era uscat. Michael privi în dreapta şi-n

stînga. Fata dispăruse. În schimb răsări ca din pămînt un negru desculţ, zdrenţăros şi ud leoarcă. Nu părea vesel, dar încercă să rîdă, arătîndu-şi dinţii. Răsuflă o dată greu, înainte de a vorbi. Michael începea să creadă că fusese victima unei glume proaste. Blestemă în gînd, amintindu-şi că nu avea armă la el. Negrul rosti încet, aproape politicos :

— Domnul Michael Nathan să fie aşa de bun să mă urmeze. Stăpînul doreşte să-i vorbească chiar în noaptea asta.

Curios, Michael îl întrebă :

— Da' cine-i stăpînul tău ?

— Toussaint Louverture, răspunse negrul. El m-a trimis, încredinţat fiind că domnul Nathan nu se va împotrivi să-i îndeplinească grabnic dorinţa. Domnul Nathan trebuie să-l ajute : e vorba de o scrisoare importantă.

Michael ascultă atent. Era atît de uimit, încît aproape uitase de propria-i dezamăgire.

— Ce scrisoare ? vru el să ştie.

— Stăpînul nu se desparte nici o clipă de acea scrisoare. Dar am să vă povestesc totul pe drum. Apoi negrul adăugă, încercînd parcă să se apere de o primejdie : Dacă pun mîna pe noi, sînt în stare să ne tortureze, să ne omoare,

numai ca să afle ce scrie în scrisoare. Dar fiţi fără grijă; vă duc la Toussaint pe un drum sigur şi tot eu vă însoţesc înapoi mîine dimineaţă, înainte de se crăpă de ziuă.

— Să mergem, se învoi Michael.

Simţi o adevărată plăcere la gîndul acestei aventuri, care îl atrăgea mult mai mult decît ispitele ce le întrupa fetişcana neagră. Nici nu se mai gîndea la ea.

Încercînd parcă să-l mai încurajeze o dată, negrul adăugă:

— Ploaia ne fereşte de iscoade. Toate drumurile sînt inundate. Şi trecem prin locuri mlăştinoase, unde ni se pierd urmele.

Porniră înspre munţi şi merseră cale lungă, ceasuri întregi. Negrul îşi termină povestea abia cînd ajunseră aproape de ţel. De cîteva ori, în timp ce ocoleau cu grijă cîte o santinelă sau cînd treceau prin hăţişurile mlăştinoase, Michael îl sili chiar să tacă, să-şi întrerupă povestirea. Abia fugiseră stăpînii plantaţiilor şi nu de mult dăduseră negrii foc caselor boiereşti, dar pădurea virgină şi începuse să cuprindă ţinutul din vale în mreaja rădăcinilor şi plantelor sale agăţătoare, parcă atît ar fi aşteptat spre a lua în stăpînire tot ce era nepăzit.

Din cele ce auzise mai înainte şi din cîte aflase acum, Michael prinse oarecum firul întîmplărilor.

Convenţiunea din Paris trimisese la Haiti doi comisari şi trupe de soldaţi. Pe vapor, în drum spre insulă, oamenii îşi închipuiau că sarcina lor o să fie mult mai uşoară decît se arătă după debarcare. Eliberarea sclavilor negri, de mult hotărîtă în Adunarea Naţională, nu fusese încă impusă printr-un decret-lege. În Franţa poporul izgonise moşierii şi munca servilor fusese desfiinţată. Sclavii din colonii nu izbutiseră încă să devină oameni liberi. Marii proprietari de plantaţii din Haiti se împotriveau cu înverşunare să arboreze tricolorul în locul drapelului cu crini al regalităţii. Nici nu şi-ar fi putut închipui ei că ar putea fi siliţi să renunţe la plantaţiile de cafea, trestie de zahăr şi indigo, moştenite de la înaintaşii lor; erau convinşi că bogăţiile lor constituiau şi bogăţia şi mîndria Franţei. Li se părea de neînchipuit că moşiile s-ar putea lucra fără sclavi. Dar aristocraţii din Haiti n-aveau nevoie să fugă la Londra, aşa cum făceau cei de la Paris. La un semn al lor, ar fi sosit de îndată corăbiile de război engleze din porturile insulelor învecinate.

Comisarii şi soldaţii lor se bizuiseră pe ajutorul albilor săraci, fără avere, al „albilor mărunţi", cum li se zicea la Haiti. Dar toţi albii se aflau deocamdată de partea proprietarilor de pămînt. Care dintre ei ar mai fi putut oare găsi vreun post dacă nu se mai găsea nimeni care să-l plătească? Nu puteai să capeţi de lucru, nici măcar ca frizer sau copist, fără un certificat de bună purtare de la vreun om de vază. Şi aci, în Haiti, foamea era şi mai cruntă decît acasă, în Franţa. Te prăpădeai în chipul cel mai jalnic. Fără un acoperiş sigur deasupra capului nu aveai nici măcar putinţa de a-ţi alege singur moartea; te prăpădeai în scurt timp, fie de malarie, fie de tifos, fie secerat de muşcăturile şerpilor veninoşi.

Comisarii se adresaseră apoi mulatrilor. Încă din timpul călătoriei ei socoteau că mulatrii îi vor primi cu braţele deschise, căci veneau doar să pună în aplicare legea ce proclama egalitatea lor de drepturi cu albii şi care făcea atîta sînge rău aristocraţilor. Entuziasmul mulatrilor scăzu însă repede, cînd aflară care avea să fie libertatea ce hotărîseră să le acorde cîndva cei de la Paris. Desfiinţarea sclaviei?... La ce avea să le slujească mulatrilor, care de mult începuseră să-şi ţină şi ei sclavi — egalitatea în drepturi, dacă li se luau robii negri?

Comisarii şi soldaţii se vedeau aşadar încolţiţi din toate părţile. Proprietarii de plantaţii beau şi jucau zaruri cu ofiţerii englezi. Mulatrii şi albii din pătura de jos erau descurajaţi şi intimidaţi. Nu exista de fapt decît o singură categorie de oameni care s-ar fi arătat gata să ridice tricolorul în Haiti. Dar negrii erau mai toţi împrăştiaţi prin pădurea tropicală, unde rătăceau sălbăticiţi şi dezorientaţi. Ei îşi dădeau însă prea bine seama — şi de asta nu se îndoia nimeni — ce înseamnă cu adevărat libertatea...

Se părea însă că şi legătura cu negrii nu era cu putinţă de înfăptuit, deşi cetele de sclavi fugiţi constituiau un nucleu solid de început. Comisarii auzeau adesea rostindu-se un nume: cu teamă, cu speranţă, uneori cu dezgust, adesea cu încredere, pe toate tonurile şi cu toate calificativele care se atribuie unui nume în care oamenii îşi pun nădejdea în zile grele. Negrul Toussaint — acesta era omul de care vorbeau toţi — făcuse din ceata lui o adevărată trupă. Organizase chiar cu negrii lui exerciţii militare în păduri. Toţi îl ascultau, cuvîntul său era lege. Oamenii săi ar fi putut apăra republica alături

de soldații sosiți din Franța. Dar acest Toussaint, după cum aflară comisarii, dușmănea chiar ceea ce se înțelegea acum la Paris prin libertate. După decapitarea regelui, Toussaint trecuse cu ai săi în partea spaniolă a insulei. Familia lui Michael Nathan și orașul întreg — într-un cuvînt toți — fuseseră bucuroși că au scăpat de cel mai temut conducător de cete, în care vedeau un fel de diavol negru.

Toussaint nu ura pe albi atît de puternic cît îl urau albii pe dînsul. Nu-i disprețuia nici pe mulatri, cu toate că aceștia nu-l puteau suferi. De altminteri, încă de copil aflase cît de puțin îl deosebește de fapt culoarea pe un om de altul. Mulți dintre vătafii mulatri îi hățuiau pe negri cu mai multă cruzime la muncă decît albii. Se găseau însă în rîndurile lor și oameni blajini, binevoitori și glumeți din fire, care atît prin legăturile lor de afaceri, cît și cele întemeiate prin căsătorii, închipuiau cu adevărat o verigă între rasele din care purcedeau. Se părea că păstrau în mințile și inimile lor numai însușirile cele mai de preț ale îndoitei lor obîrșii. Stăpînul alb al lui Toussaint, domnul Antoine de la ferma Bréda, era un om bun și inteligent. Il punea doar să mîne caii de la trăsură și nu-l folosise

niciodată la munci grele. Îi îngăduise chiar să meargă la școală. Toussaint nu se simțea legat numai de părintele Jussieux, care îl învățase să scrie și să citească ; el se simțea legat prin mii de fire nevăzute de învățăturile ce i le împărtășise. Cultura albilor îi apărea ca necuprinsul unui castel strălucind în podoaba luminilor. Și această strălucire împrumutase parcă ceva din harul ei și adolescenței sale mizere, învățîndu-l să prețuiască viața cu adevărat. Lumina acestei culturi nu trebuia nicidecum nesocotită numai pentru că era rodul minții albilor. Intr-o orînduire mai dreaptă avea să fie, trebuia să fie la îndemîna tuturor. Trebuia să le fie îngăduit tuturor să se împărtășească din belșugul ei de lumină.

Părintele Jussieux îi explicase cum a pătimit Christos, jertfindu-se pentru toți semenii săi. Se găseau însă mulți care nu erau buni creștini, care uitau pilda sa. Toussaint mai aflase că unul din cei trei crai de la răsărit care aduseseră daruri pruncului Isus fusese negru, aidoma lui. Din pricina aceasta se îngrozise, deopotrivă cu foștii săi stăpîni albi, cînd aflase de decapitarea regelui Franței. Și de aceea și trecuse la spanioli.

Ştia din auzite că la ei se mai păstra încă evlavioasa supunere către dumnezeu şi rege.

Avu însă prilejul să-şi dea în curînd seama că făcuse o greşeală. Spaniolii nici nu se gîndeau să ţină făgăduiala ce i-o dăduseră şi care îl îndemnase să facă acest pas, anume să hotărască eliberarea negrilor. Erau politicoşi, îl purtau cu vorba, dar rîdeau de el pe înfundate. In acelaşi timp însă făceau cauză comună cu aristocraţii. Credinţa lui Toussaint în puterea regelui se spulberă. Dar cum greşeala pe care o făcuse venind aci se mai putea îndrepta, el îşi porni negrii în marş forţat, la vreme de noapte, făcînd cu ei calea întoarsă.

— In scrisoarea asta aş vrea să spun — începu Toussaint — că ofer serviciile mele comisarilor, dar cer ca şi ei să înţeleagă ce le aduc eu. Oamenii care m-au urmat nu sînt o ceată oarecare, ci adevăraţi soldaţi, mai destoinici şi mai rezistenţi decît toată adunătura de ostaşi coloniali. Intr-adevăr, trebuie să recunosc că am făcut o greşeală cînd am trecut la spanioli. Dar acum îmi ofer de bună-voie serviciile mele republicii. Imi recunosc greşeala, dar aş vrea ca republica să preţuiască gestul meu cum se cuvine, să înţeleagă că am făcut-o de bună-voie.

La început, Michael desluşi în întuneric doar albul basmalei pe care şi-o înfăşurase Toussaint în jurul capului. Abia după cîtva timp recunoscu în sfîrşit pe sclavul care-l refuzase cu un zîmbet atunci cînd se oferise să-i dea lecţii. Chipul de abanos al lui Toussaint strălucea în întunericul nopţii. Se întîlnise într-o colibă pitită într-o văgăună de munte. Prevăzători, nu aprinseră nici o luminiţă. Negrul nu pomeni nici un cuvînt de împrejurarea care-l făcuse să acorde încredere tocmai tînărului Nathan. La rîndul lui, Michael nu se arătă de loc uimit şi nu ceru nici un fel de lămuriri la sosire. Toussaint îl întîmpinase ca pe unul aflat sub ordinele sale, sau ascultînd de o putere mai mare, căreia i se supuneau amîndoi.

Aprinseră o lumînare în sfeşnicul ferit sub un fel de acoperitoare şi purceseră a scrie: „Sînt puţini oamenii care, în munca pe care o fac, să nu fi căzut niciodată în greşeală..." Lui Toussaint îi trebui apoi mai mult timp să citească scrisoarea decît îi trebuise lui Michael s-o scrie. Evenimentele se desfăşurau atît de repede, încît abia după o bucată de vreme aveai răgaz să citeşti pe chipurile oamenilor cele în-

tîmplate. Fața lui Toussaint nu trăda nici o nerăbdare, era calmă, purtînd întipărită aceeași expresie atentă pe care o avea întotdeauna șezînd pe capra trăsurii. Numai cînd Michael se întorcea spre el ca să-i pună vreo întrebare, sclipirile luminoase care se trezeau în ochii negrului, la flacăra luminării, păreau scînteile acelui foc lăuntric gata oricînd să mistuie întreaga-i făptură, dar care abia mult mai tîrziu avea să se exteriorizeze, dînd cu totul altă înfățișare trăsăturilor sale. Toussaint schimbă locul cu Michael. Începu să silabisească — nu fără trudă : „Sînt puțini oamenii care, în munca pe care o fac, să nu fi căzut niciodată în greșeală"... În citirea sa greoaie, cuvintele așternute în fugă pe hîrtie păreau a fi fost o muncă foarte anevoioasă. Michael desluși, încetul cu încetul, abia după ce ochii săi se obișnuiră cu întunericul, că întreaga colibă era ticsită de negri. Cu greu i-ai fi putut deosebi în întunericul nopții, care îi transforma pretutindeni în îndrăzneți luptători de guerilla.

— Acum e bine, hotărî Toussaint, după cîteva propuneri și schimbări. Se apucă, oftînd, să copieze el însuși scrisoarea. Michael o citi cu grijă. Era încă noapte neagră, dar știau că

atunci cînd se va face ziuă se va revărsa dintr-o clipă într-alta, fără a mai aștepta ceasul zorilor, un torent de lumină. Toussaint îl concedie fără a-i mulțumi, cu o demnitate rece. Îi dădu ca însoțitor același negru care îl călăuzise prin munți. La răsăritul soarelui ajunseră în marginea orașului.

Acasă dormeau încă toți. Numai servitoarea neagră ieșise din culcuș. Cînd îl văzu sosind, își arătă, rîzînd, dinții. Propti apoi cu grijă piciorul în ușă pentru a nu trezi pe nimeni, vrînd parcă să-l ajute ca să ascundă o întîlnire nocturnă.

III

Scrisoarea concepută împreună în timpul nopții ajunse nevătămată în mîinile celor cărora le era destinată. Nevoia se dovedise un bun sfetnic pentru comisari. După ce se văzură părăsiți de grosul populației, insula s-ar fi pierdut dacă ei n-ar fi găsit un reazem în negri. Toussaint simțea că republica este acum destul de tare ca să-și țină făgăduiala dată. El explică soldaților și ofițerilor săi că, din acea zi, nici o urmă de asuprire nu va trebui să le umbrească libertatea

greu cîştigată. Faptul că dăduseră foc conacelor la care slujiseră şi unde au fost chinuiţi timp de trei sute de ani se putea măsura cu iureşul dat împotriva cîtorva zeci de Bastilii.

Familiile moşierilor fugeau folosind orice prilej, orice corabie pe care se puteau îmbarca, plecînd spre oricare port accesibil. Toussaint însuşi o condusese pe soţia fostului său stăpîn, cu trăsura, la oraş, ca să nu i se întîmple vreun rău.

Spaniolii şi englezii îşi închipuiau că nimic nu-i mai uşor de cucerit decît o insulă fără stăpîn ; dar fură înfrînţi de trupele Convenţiunii Naţionale, cu ajutorul negrilor care învăţaseră să înţeleagă cît valorează libertatea. In focul luptelor, Toussaint deveni un ofiţer din ce în ce mai destoinic şi oamenii săi soldaţi din ce în ce mai căliţi.

Familia Evremont îşi preschimbase o parte din avere în bancnote şi bijuterii. Nunta unicei lor copile nu se mai putu face însă la Haiti. Fata fu trimisă cea dintîi la Jamaica ; plecă însoţită de logodnicul ei, un conte Lavette, şi luînd cu ea giuvaerele ce trebuiau s-o împodobească la nuntă. O dată pe pămînt englez, găsiră prilejul de a pleca la Londra. Mirii erau însoţiţi de mama tinerei fete şi de credincioasa lor slujnică,

bătrîna Veronica, pe care cele două doamne o dădeau drept pildă pentru devotamentu-i neclintit. Mai tîrziu, afară de faptul că clima nu-i pria, bătrîna nici nu se simţi atît de rău la Londra cum se temea dînsa. Tinerii ei stăpîni, mulţumită prevederii socrului, nu se numărau nici în Anglia printre cei mai săraci emigranţi. Şi oamenii săi de încredere, Mendez şi Nathan, care se dovediseră sfetnici atît de buni — în special Mendez — călătoriră în clasa a doua pe aceeaşi corabie împreună cu doamna Nathan şi cu fiica ei mai tînără.

Bătrînului Nathan mai că i se frînse inima la despărţirea de fiul său. Se îndoia dacă-i va fi dat să-l revadă. Avea din totdeauna înclinaţii către previziuni sinistre şi vedea mereu în închipuire nenumăratele primejdii ce-l pîndeau pe Michael la Le Cap. Atribui hotărîrea fiului său de a rămîne pe insulă poveţelor lui Mendez, care de la început fusese de părere că nu e bine să mizezi niciodată totul pe o carte şi îl sfătuise să lase o parte a averii, sub pază sigură, la faţa locului. Şi alţi mari proprietari lăsaseră preţioasele plantaţii în seama unui fiu, a unei rude, nădăjduind să înlăture astfel pericolul, dar mai ales pentru că nu puteau con-

cepe ca proprietatea lor, cîştigată prin luptă de secole cu pădurea tropicală, să fie pierdută pentru totdeauna. Michael Nathan se bucură însă că scăpase în sfîrşit de orice discuţii şi nu mai avea de dat socoteală nimănui. In nici un caz nu şi-ar fi urmat familia. El, cel mai proaspăt sosit pe insulă, se simţea adînc legat de toate cîte le cunoscuse acolo.

In orice caz, nimeni din familie nu păru să dea prea mare însemnătate faptului că Mali, sora lui mai mare, rămase cu el ca să-l îngrijească şi să-i conducă gospodăria. Numai tatăl ei plînse cînd îi sărută faţa îmbătrînită, care semăna atît de mult cu a lui. In tot timpul călătoriei bătrînul şezu trist într-un ungher al corăbiei. Toate gîndurile lui şi orice cuvînt rostea, toate se învîrteau numai în jurul feciorului.

In fiecare vineri Mali aprindea în casa părăsită lumînările din sfeşnicele cu şapte braţe, cu toate că fratele ei nu punea mare preţ pe datină. In timpul nopţii fata nu-şi găsea somn şi auzea fel de fel de strigăte şi tropotul de paşi al oamenilor care treceau pe stradă.

Slujnica neagră, Angela, îi aduse cina ţuguindu-şi buzele, ca să nu i se vadă dinţii, căci avea poftă de rîs. I se părea nespus de caraghios să vadă mereu în casa părăsită pe domnul cel tînăr veşnic îngîndurat şi pe sora lui care-l privea nedumerită. Şi în stradă nu mai contenea zgomotul de paşi care înaintau parcă nesiguri; uneori străbătea pînă la ei zvon îndepărtat de cîntece soldăţeşti, ba chiar şi împuşcături răzleţe, pornite nu se ştie de unde şi nici împotriva cui. Angela îşi făgădui să-şi facă pe viitor slujba cît mai uşoară. Stăpîna cea nouă era puţin zgîrcită, dar, la urma urmei, n-avea de ce să-i caute nod în papură. Angela nu mai era prea tînără, dar nici prea bătrînă pentru a renunţa la diferiţii curtezani pe care şi-i alegea uneori silită de împrejurări, alteori cedînd unei înclinaţii trecătoare. Astfel cunoscuse de pildă pe grădinarul mănăstirii şi sperase că o va lua de nevastă. Pe neaşteptate, omul o părăsise lăsînd în grija ei copiii lor nelegitimi, pentru a se căsători cu o fată foarte tînără. Copilaşul mai mic se prăpădise repede, iar cel mai mare se aciuase pe lîngă un depozitar din port, în schimbul unei despăgubiri plătite familiei Nathan, căreia copilul îi revenea de drept ca fiu al sclavei lor. Angela îşi găsise apoi un alt ibovnic, un negru şiret şi vesel, care ar fi putut trece mai curînd drept fiul ei.

Fusese însă printre primii care fugiseră în munţi, cucerit de amăgitoare făgăduieli de libertate. Pe „bătrîna vrăjitoare", cum o numea pe Angela, o uitase imediat. Prin curtea lui Nathan mai hoinărea o fetiţă, rod al dragostei Angelei cu unul din sclavii ce lucrau la cîmp şi care venea cîteodată la oraş cu un transport pentru piaţă. Omul mai avea la casa stăpînilor săi nevastă şi copii, care trudeau din greu, cot la cot cu el, pe aceleaşi plantaţii. Conacul boieresc fusese însă mistuit de curînd de vîlvătăile incendiului şi Angela nu mai ştia ce se întîmplase cu familia lui. Ea însăşi era atît de necioplită şi de neîndemînatică, încît trebuia să fie mulţumită că servea în casă, în loc să trudească la cîmp, chiar dacă stăpînii ei, Nathan şi Mendez, treceau drept albi mai „mărunţi", neînsemnaţi, în pofida faptului că posedau valori mult mai mari decît mulţi proprietari de plantaţii.

Puzderie de negri fără adăpost mişunau pe străzi. Fugiseră de sub jugul stăpînilor, dar nu-şi dobîndiseră încă libertatea. Unii dintre ei mîrîiau chiar împotriva acestei libertăţi, ce li se părea fără nici o noimă. Ei înşişi puseseră foc caselor şi acum nu aveau nici măcar un acoperiş deasupra capului. Işi aminteau, ce-i drept,

că înainte roboteau trudiţi de dimineaţă pînă-n noapte şi erau bătuţi la cel mai mic semn de oboseală, dar cel puţin dormeau cîteva ceasuri într-un loc ferit. Aveau mîncare şi băutură; altminteri n-ar fi putut munci. Acum nu mai trebuiau să muncească. Nu aveau însă altă mîncare decît niscaiva fructe putrezite şi mestecau în gură bucăţi de trestie de zahăr, sorbeau zeama nucilor de cocos, căci erau sfîrşiţi de sete şi apa de băut avea un miros mocirlos, stătut, încît socoteau că i s-ar datora şi boala care secera în fiecare zi cîteva zeci de oameni. Astfel se făcea că mureau mult mai mulţi decît înainte de proclamarea eliberării lor. Mai înainte, la moşii, apa se scotea din izvoare curate.

Pretutindeni în oraş se zăreau negri cinchiţi de-a lungul pereţilor caselor scunde de lemn: aproape numai bătrîni neputincioşi şi femei care nu găsiseră legătura cu trupele negre. Un şir de basmale şi de sîni la care sugeau pruncii. Cîteodată treceau patrulele regimentului francez care însoţise la Haiti pe comisarii Convenţiunii din Paris. Soldaţii aveau ordin să se poarte deosebit de grijuliu cu aceste ciudate cetăţene ai căror bărbaţi luptau pentru republică. Dacă una din ele răsufla tare sau gemea, atunci

vecina ei făcea de îndată două gesturi contrarii: în primul rînd se ferea cît mai la o parte, de teama morţii, cînd gemetele bolnavei se transformau în horcăit, totuşi, chiar în aceeaşi clipă se apleca spre bolnavă, ca s-o ajute sau să-i spună un cuvînt de mîngîiere.

Se auzi o salvă de puşcă, departe, afară pe mare. „Ce s-o mai fi întîmplat iarăşi?" se întrebă Michael Nathan şi plecă imediat, vrînd să afle dacă nu cumva era împiedicat cineva să debarce în port. Începuse să dea de rostul zvonurilor care circulau, al salvelor din port şi al atîtor negri care hoinăreau fără căpătîi; erau ultimele încercări pentru a scutura jugul sclaviei, cu arma în mînă, răbdînd foame şi batjocură.

Tînărul încuie poarta în urma lui, fără a lua în seamă pe negresa care stătea ghemuită pe treptele de la intrare. Chipul ei nu trăda nicidecum că abia fusese în stare să se tîrîie pînă acolo, aşteptînd să iasă în sfîrşit din casă — dacă mai locuia cumva în acelaşi loc — tînărul alb pe care îl dusese într-o noapte la marginea oraşului.

Fata nu ştia dacă Michael o recunoscuse atunci. Ea purta însă de mult întipărită în minte

imaginea acestui tînăr străin, slab şi tăcut, care îşi muşca într-una buzele; privirea lui leneşă, piezişă, se ascuţea cîteodată precisă, sfredelitoare. Desigur că el nu-i dăduse atenţie pe parcursul de la Martinica la Haiti, după cum nici unul din albi nu se sinchisise cîtuşi de puţin de soarta tinerei negrese, care stătea înghesuită, cu alţii deopotrivă ei, pe un loc foarte strîmt. Apoi, în nici un caz tînărul n-ar fi putut s-o ia în seamă la sosire, cînd îşi îmbrăţişase tatăl plin de dor, în timp ce ea fusese predată bătrînei administratoare în schimbul ceasului cu muzică. Şi nici mai tîrziu, la moşia contelui Evremont, printre sclavii ieşiţi în întîmpinarea oaspeţilor.

Izbutise destul de anevoie să se apropie de Michael Nathan cînd unul din ofiţerii lui Toussaint îi dăduse însărcinarea de a-l aduce în locul unde se aflau ei, cu orice preţ. Izbutise în cele din urmă să-l oprească, dar trebuise să-l dea de îndată în seama unui curier. După aceea îl pierduse din ochi. Se gîndise însă cîteodată la el, sus în munţi, cînd ploaia biciuia colibele împletite din crengi ale taberei lor provizorii şi cînd stătea ghemuită la un loc cu

alţi refugiaţi, care tremurau toţi crîncen în umezeală şi frig, visînd la căldura unui tovarăş pierdut sau numai închipuit.

Il văzu în sfîrşit ieşind din casă; deci tot acolo mai locuia. Era prea istovită ca să-i poată adresa vreo vorbă. Ii atinse doar în treacăt degetul ce se proptea în buzunarul vestei. Michael se opri mirat. Recunoscu fata, cu toate că slăbise rău de tot şi nu mai era nici pe departe atît de drăgălaşă cum i se înfăţişase nu demult. Adevărul era că o uitase imediat, încă în noaptea aceea, în clipa în care-şi dăduse seama de tîlcul îmbierilor ei. Descuie din nou poarta şi dădu fetei drumul înăuntru.

— De unde vii? întrebă el.

— Am fugit mai întîi cu fraţii mei. Ei sînt acum soldaţi. Eu m-am întors acum în oraş, aşa la noroc.

Angela nu se arătă de loc bucuroasă de asemenea musafir. Ii zvîrli totuşi un ştiulete de porumb. „Na, prinde-l!" Nu putea răbda ca fata asta să se vîre în casă la ei aşa cu una, cu două. Sigur că n-avea nici spor la treabă, cu degetele ei obişnuite numai să coasă. Ii aruncă o rogojină sub umbrarul din curte. Nu cumva să-şi închipuie fetişcana că ar putea să se mute

aşa repede în camera tînărului stăpîn. Ascultătoare, copila păstră acest obicei, cu toate că tînărul stăpîn, de îndată ce sosea acasă, o chema în camera sa. Dar după ce Michael plecă în oraş, Margot — aşa se numea fata — ieşea în curte, îşi despăturea în tăcere rogojina nefolosită şi o aşeza în colţul pe care i-l hotărîse Angela. Nu se plîngea niciodată de munca din ce în ce mai grea. Michael n-o întreba niciodată cum se înţelegea cu ceilalţi ai casei în lipsa lui. Era mulţumit s-o vadă intrînd pe tăcute, cînd îl ştia iar acasă, din nou drăgălaşă în rochiţa ei de stambă, frumos cîrpită şi cu o basma tivită din nou. Tot ea mai potrivea şi rochiile surorii lui Michael şi cîteodată chiar ale Angelei, pe care nici cu asta nu izbutea s-o îmbuneze.

Mali suporta capriciile fratelui. Ar fi fost în stare să rabde şi lucruri mai rele. Suferea în tăcere, pentru că Michael nu-şi mai deschidea inima, ca altădată, nici faţă de ea, care rămăsese de dragul lui aici şi l-ar fi urmat oriunde. Dar ceea ce-l lega pe fratele ei de fata cea străină îl privea de astă dată numai pe dînsul. Nu avea nici o legătură cu gîndurile pe care i le împărtăşise altădată, cînd ea stătea cu ochii aţintiţi asupră-i, veşnic gata să-l asculte. Sim-

ţise o uşoară strîngere de inimă cînd îi văzuse pentru întîia oară împreună, mai ales că el vorbea fetei aşa cum îi vorbise altădată ei, cînd rămîneau singuri sau i se părea lui că nu se află nimeni altul în cameră. Dar iată că ieşise din singurătatea în care se închidea, cu toate că şi fata ştia să asculte tăcută, aşa cum numai soră-sa ştiuse să-l asculte. Altfel sorbea însă vorbele lui şi altfel se uita la el: ca şi cum amîndoi ar fi privit drept în faţă acelaşi lucru. Pînă atunci, de cîte ori stăteau de vorbă, Mali nu-l vedea decît pe fratele iubit, indiferent ce-i povestea. Tînăra negresă îndrăznea însă chiar să-i răspundă lui Michael şi acesta vedea parcă aievea ceea ce-i descria ea. Şi pe măsură ce vorbea fata, privirea lui se făcea tot mai limpede. Pe urmă tăceau, cugetînd parcă amîndoi la acelaşi lucru.

Margot robotea mai departe toată ziulica, fără împotrivire, făcînd munca cea mai grea. Uneori veghea chiar pînă în miez de noapte, dacă prietenul ei se întorcea mai tîrziu. Cu cît poruncile curgeau mai furioase, cu atît era mai liniştită şi mai supusă, gîndindu-se de bună-seamă că nu se cuvenea să strice liniştea casei. La început Mali nu-i dăduse nici o atenţie.

Cînd gelozia-i se stîrni însă tot mai amară, porni să adauge la poruncile Angelei şi pe ale ei. Margot nu se puse împotrivă, nici nu se plînse lui Michael. Degeaba se căznea Mali s-o provoace: nu auzea din parte-i nici o mustrare. Părea că nici nu există pentru ea acel timp al zilei ce se scurgea între plecarea şi sosirea lui Michael.

I se părea uşor să-l aştepte, ştiind că el avea să-i povestească tot ceea ce i se întîmplase în timpul zilei. Toussaint se ţinuse de cuvînt. Haiti rămase sub tricolorul francez. Sub cerul acestor ţinuturi roşul drapelului strălucea mai aprins, albastrul mai albastru, iar albul părea mai orbitor. Comisarii francezi n-ar fi putut ţine în frîu pe duşmanii republicii fără ajutorul lui Toussaint, care îşi orînduia pretutindeni trupele sale şi le azvîrlea cu iuţeala fulgerului într-acolo unde i se părea că ar fi nevoie de ele, după cum îl tăia capul mai bine, căci devenise deodată nespus de ager la minte. Puterea sa tînără nu obosise încă, nu cunoscuse dezamăgiri, nici îndoieli. Conducătorii revoluţiei aflaţi la Paris îşi găsiseră în el omul ce le putea fi de folos în fiecare etapă. Aici, la Haiti, Toussaint se dovedi la fel de destoinic în desfăşura-

rea diferitelor faze ale mişcării. Deşi se perindară mereu alţi comisari, el izbuti să se înţeleagă cu toţi.

Rezistă şi în vremea cît se aflau la putere iacobinii, şi după căderea lui Robespierre, şi în timpul loviturii de stat a lui Bonaparte.

Faima de care se bucura pe insulă prilejui o bucată de vreme păreri destul de contradictorii şi aprecieri din cele mai variate, ca şi cum n-ar fi fost vorba de un singur om, ci de mai mulţi, bucurîndu-se fiecare de faima lui deosebită. Şi negrii mai stăteau la îndoială, neştiind dacă să se bucure din toată inima de triumful său. Se întrebau chiar uneori de era lucru curat cu toate astea, deprinşi cum erau cu starea lor de sclavi, aflaţi la bunul plac al fiecăruia. Strălucirea şi puterea păreau să fie un privilegiu al albilor.

Vestea renumelui îndoielnic al negrului Toussaint ajunse pînă la căscioara lui Michael.

— Se mai spune despre el — povesti Mali nu prea îndîrjită împotriva lui, ci mai curînd cu o urmă de îndoială în glas — că-i om setos de sînge, care omoară şi dă foc la toate în cale-i. Pe cîţi nu i-a măcelărit, cînd a înăbuşit răscoala mulatrilor!

— Ce vrei? răspunse fratele. Nici el nu poate fi în acelaşi timp în tot locul. Mulatrii trebuiau să fie învinşi de el şi au fost învinşi. Acum abia poate să ne arate ce înţelegea el prin republică.

Işi cam închipuia Michael cine-i aducea soră-si astfel de veşti: ultimul ibovnic al Angelei, un chelner mulatru, duşman înverşunat al lui Toussaint şi înfocat sprijinitor al lui Rigaud, căpetenia mulatrilor.

Oraşul aştepta intrarea lui Toussaint. Pînă şi rotunjoara Angela ieşi în stradă să privească toate ghirlandele şi steagurile. Incepu prin a-şi da un aer ironic, folosind expresiile batjocoritoare pe care le auzise de la drăguţul ei. Michael trimise pe Margot după tîrguieli la una din pieţele volante improvizate, care răsăriseră la încrucişarea de drumuri unde se instalaseră barăcile şubrede ce izbutiseră să înfrunte urgia războiului şi a focului şi unde, în afară de cîteva rogojini, se vedeau ananasuri, fructe de mango şi oale de pămînt, răsărind din toate părţile ca buruienile. Ii dăduse fetei bani destui, încît aduse şi ea destulă stambă şi panglici la culoare, pentru găteala ei şi pentru celelalte două femei ale casei: pentru cea neagră şi pentru stăpîna albă. Croi şi cusu cu grijă toată

noaptea, uitînd că ele nu se purtaseră cum se cuvine cu ea. Ieşiră dimineaţa pe poartă cîteşitrele, proaspete în rochiile lor viu colorate, amestecîndu-se în mulţimea care aştepta pe străzi. Nu se ştia încă dacă Toussaint va trece călare chiar pe acolo unde stăteau ele înghesuite. Dangătul clopotelor vesti deodată că sosise în faţa bisericii; întreg văzduhul se cutremură într-un freamăt ce părea a însoţi cete negre şi albe gonind pe cai înaripaţi.

Mulţimea din stradă se linişti deodată, în timp ce se înălţa glasul clopotelor. Pînă şi Angela încetă să mai azvîrle vorbe usturătoare. Cu toate că aici, afară, nu se auzea nimic, în rîndurile mulţimii se ştia ce se petrece în biserică. Slujbaşii albi ai stăpînirii aduceau conducătorului de oşti al negrilor prinosul recunoştinţei lor, pentru că instăpînise în fine pacea în acest ţinut. Se făcu o slujbă sărbătorească, în zvon de coruri. Din nou prinseră a suna clopotele. Vorbăria, care abia se stinsese, se aprinse din nou pe străzi, pînă ce se curmă brusc. Murmurul glasurilor vestea: „Vine!" Trecea călare, căci avea să străbată oraşul în lung şi-n lat, şi cu mult înainte de a se arăta, mulţimea vuia: „Vine!" Toussaint călărea un cal bine ţesălat

şi înşeuat, cum fusese îngăduit pînă atunci doar unui nobil. După obiceiul negrilor, purta o batistă înnodată pe cap. Pe pieptul lui străluceau decoraţiile sosite din Franţa. Faţa-i era neschimbată. Purta poate mai adînc întipărită ca oricînd expresia lui de totdeauna.

Privirea-i severă cercetă rîndurile mulţimii de o parte şi de alta a străzii. Nimic nu scăpa ochiului său ager. Ştiau toţi că descoperea de îndată feţele cunoscute. Luă aminte şi rochia nouă pe care Margot şi-o cususe în noaptea aceea şi rochiile noi cu care se gătiseră Mali şi Angela. Nu degeaba dăduseră zor toată noaptea ca să le termine. Văzu şi pe Michael în chip de ocrotitor al celor trei femei.

Se arătă în curînd cît de socotiţi se dovediseră a fi domnii care lăsaseră în locul lor la Haiti, în pofida tuturor avertismentelor, pe vreun administrator sau chiar pe cîte unul din fiii lor, în vreme ce ei înşişi luaseră calea refugiului, însoţindu-şi la Londra soţiile şi fiicele. Principiul lor de a juca în acelaşi timp pe mai multe tablouri fusese cu folos. Acum, dacă înlocuitorii lor scăpaseră teferi după prima izbucnire a furiei cu care se dezlănţuie de obicei dorinţa subită de eliberare, puteau să iasă curînd, fără

teamă, din văgăună. Toussaint se vedea acum recunoscut de toţi ca stăpîn. Era însă destul de deştept ca să-şi dea seama că o ceată de negri ajunsă la putere pe o insulă îndepărtată, datorită poate unui noroc neaşteptat, dar şi îndrăznelii cu care ştiuseră să folosească situaţia ivită, nu va putea stăpîni mult timp fără ajutorul albilor. Şi chiar dacă se găseau în rîndurile albilor unii creştini proprietari de sclavi care îşi renegaseră credinţa, socotea de datoria sa ca el, negrul creştinat, să tălmăcească mai bine învăţăturile bisericii lor. Unii moşieri, care se reîntorceau pe plantaţiile lor, erau însă obligaţi, într-adevăr, să plătească dări mari.

Negrii erau liberi, dar obligaţi şi ei prin lege să-şi reia munca, de astă dată pe bani, urmînd să fie plătiţi pentru orele de muncă îndeplinite în mod regulat. Cum între timp se obişnuiseră cu altă viaţă, de hoinari, îi cam supăra constrîngerea aceasta, după cum pe stăpînii plantaţiilor îi cam usturau impozitele. Supărarea se mistui însă încetul cu încetul, plantaţiile de zahăr şi de cafea începură a înflori din nou. Viaţa îşi reluă cursul, la început molcom, apoi într-un avînt năvalnic, la fel ca odinioară : se învioră negoţul, se reluară transporturile de mărfuri şi primirile

de gală pe bordul corăbiilor, cu muzică şi dans. Prăvăliile se deschiseră din nou. Fiecare putea afla de lucru şi găsea oricînd căutare ; iar cerinţele pieţei nu se orientau nici după culoarea pielii, nici după origine.

Stăpînii îşi reînnoiau casele, hainele şi trăsurile. Se obişnuiseră cu gîndul că pe viitor nu vor mai fi slujiţi de cîte o umbră mută, în picioare la spatele jilţurilor sau în caleşti. După cum nici la ospeţe nu avea să le mai fie îngăduit să ferece în legături o fată neagră şi s-o bată cu biciul în văzul tuturora. Viaţa li se părea chiar uneori destul de veselă. Magazinele gemeau de mărfuri şi aveau prilejul să se aprovizioneze cu orice pofteau.

Fiul unuia dintre vechii săi clienţi îl vizită într-o zi pe Michael, cerîndu-i să-i înapoieze o bijuterie pe care o lăsase în păstrarea bătrînului Nathan şi a lui Mendez. Tînărul i-o restitui de îndată şi trimise prin el o scrisoare familiei sale, dîndu-le de veste că totul trecuse cu bine. Le scrise că pe insulă domneşte pace şi ordine şi că afacerile prind să se înviorează încetul cu încetul. Tatăl său, la Londra, era fericit primind, în sfîrşit, un semn de viaţă. Bătrînul Mendez îi dădea mereu peste nas, amintindu-i de fiecare

dată bătrînului Nathan cît de întemeiat fusese sfatul său ca Michael să rămînă la Haiti.

Un ofițer de ordonanță negru se prezentă într-o dimineață la Michael, invitîndu-l la palatul guvernatorului. Urmele devastărilor războiului se șterseseră acolo de mult. Perdelele, abajururile și covoarele fuseseră împrospătate sau înlocuite cu altele noi. Balustradele și măciuliile de alamă de pe scări și bumbii de pe mobilă erau lustruiți oglindă. Michael auzise de multe ori vorbindu-se în batjocură despre tapetele de mătase din camera de primire a șefului de guvern negru sau de livrelele servitorilor săi. Gurile slobode se potoliseră însă de la sine, după ce așteptaseră parcă zadarnic ca mobilele, tapetele și livrelele să se apere de bîrfeala lor.

Toussaint nu arătă prin nici un gest că l-ar cunoaște pe oaspete. Nu aminti, prin nici un fel de aluzie, că s-ar fi întîlnit cîndva în taină. Îl poftise la palat pentru că dorea să vadă o colecție de pietre prețioase, montate și nemontate. Ținuta, îmbrăcămintea și întreaga sa comportare erau potrivite, ca de obicei, locului în care se afla: de astă dată în palatul guvernamental — mai ieri în pădurea tropicală.

Veni apoi chiar el la Michael, în casa lui modestă. După întrebările ce i le punea, manifestîndu-și unele preferințe, Michael înțelese că negrului îi plăcea să admire fel de fel de pietre prețioase. Poate că prinsese gust de așa ceva încă de pe vremea cînd conducea pretutindeni pe stăpînul său cu trăsura.

Toussaint părea a nu lua în seamă cele trei femei care-l serveau, deși Michael își spunea că, desigur, nu-i scapă nici un amănunt din cele ce vede în casă. Numai că șeful negru al insulei obișnuia să închidă într-însul, ferecîndu-le ca o comoară, orice impresii despre unele persoane ce nu prezentau deocamdată pentru el un interes deosebit. Astfel îi rămăsese întipărită în minte, încă de pe timpul sclaviei sale, imaginea lui Michael, adăstînd o vreme printre alte icoane fugare neluate în seamă, pînă venise ceasul cînd știuse că va găsi într-însul omul de care avea nevoie.

Toussaint, îl întrebă o singură dată, la una din următoarele sale vizite, ce se întîmplase cu cei doi bătrîni; află de la Michael că se refugiaseră în Anglia.

De fiecare dată în ajunul vizitelor lui Toussaint Angela deretica odăile, curăța covoarele,

scotea cele mai bune pahare; pregătea lichior şi fel de fel de bunătăţi. Se dezvăţase de obiceiul de a repeta ca un papagal vorbele iubitului ei, care îşi bătea joc de Toussaint vorbind de el ca de un sclav fugit ce-şi îngăduia să facă pe stăpînul. Ajunsese şi ea să recunoască, în sfîrşit, că Toussaint era cu adevărat un stăpîn, nu avea nevoie să se prefacă. Dolofana negresă văzuse că se purta sigur de sine, cuviincios, păstrînd distanţa cuvenită faţă de ea, şi că alegea dintre bunătăţile oferite la masă chiar acele sortite de obicei numai oaspeţilor de seamă. Michael ar fi dorit să-i facă şi alte servicii decît să-i prezinte briliante. Totuşi aceste vizite îl făceau să se simtă mai mulţumit ca altădată de meseria lui. Toussaint punea întrebări peste întrebări, mereu dornic să afle numirile şi preţul feluritelor nestemate, precum şi locul lor de obîrşie. Acum cînd îi era dat şi lui să aleagă, se molipsise de pasiunea adevăraţilor colecţionari: alegea o anumită piatră care-i plăcea şi cerea să-i fie montată numai într-un anumit fel, nicidecum în altul. Nu avea îndeobşte interes decît pentru lucruri ce-l pasionau, fie că se reduceau la un simplu joc, fie că erau prilejuite de o tristă realitate. Şi acest joc cu fulgerele subţiri de lumină, roşietice sau verzui, care făcuseră în trecut numai bucuria stăpînilor, ca multe alte jocuri ce erau doar spre desfătarea şi înviorarea lor, desfăta şi înviora acum viaţa cu totul nouă pe care o trăia Toussaint. Şi de fiecare dată pleca odihnit şi plin de voie-bună din camera în care îşi petrecuse vremea în chip atît de plăcut.

De la Londra, bătrînul Nathan îi scrise fiului său manifestîndu-şi mulţumirea că firma avea acum o sucursală la Le Cap. Cine s-ar fi gîndit la una ca asta atunci cînd s-au despărţit şi cînd toate mergeau anapoda? Cine ar fi bănuit ce însuşiri ascunde vizitiul domnului Antoine?

Michael se instală într-o mică vilă, unde Margot îi născu o fiică. Angela nu mai simţea acum nici o ură faţă de ea. După cum nici tînărul ei stăpîn nu-i mai părea doar un băieţandru alintat, cu fel de fel de gărgăuni în cap şi adulmecînd pretutindeni legături de dragoste, ci un bărbat în toată firea, care ştiuse să folosească împrejurările prielnice. Cît despre Margot, ea se purta întocmai cum se cuvenea, mai ales că era iubita stăpînului, lucru temeinic pecetluit şi cunoscut tuturor. Nu-i purta pică Angelei; dimpotrivă, îi trimitea deseori trăsura şi negresa

venea să stea cu ea la taifas și să-i admire copilașul, care era tot atît de drăgălaș ca mamă-sa. Cîteodată mai cădea și pentru Angela o bucată din materialele pe care Michael le căra în fiecare săptămînă acasă. Toate preocupările trecătoare, fanteziste, care se ascundeau sub firea cam gravă și ținuta destul de rigidă a lui Michael, ieșeau acum la iveală, cînd alegea în magazine sau pe la tînguri, ciudat de atent, țesături în felurite culori și desene, stămburi înflorate sau împodobite cu păsări, buline și rotocoale, mătăsuri de un cenușiu delicat, țesute cu fire verzi și trandafirii sau aurii și cafenii, și maldăre întregi de dantele. Angela cea grasă și tînăra Margot potriveau din închipuire modelele de rochii. Tînăra mamă croia totdeauna aceeași rochie și pentru fetița ei, încît copilița părea sora ei mai mică. Michael zîmbea cînd se apropia de ele și de cîte ori împodobea degetul lui Margot cu un smaragd, de atîtea ori aducea și un strop de lumină din aceeași piatră scumpă pentru cea mică. Surîse și atunci cînd se dovedi că nici un ineluș nu era destul de strîmt ca să se potrivească pe degețelele ei gingașe. Țesăturile cafenii, întrețesute cu aur, pe care Michael

le aducea cu deosebire lui Margot, se potriveau aidoma la culoare cu mititica, abia se deosebeau de pielea trupșorului ei.

IV

„Oamenii de rase diferite se mlădie ca ceara în mîinile sale“ — așa raportase comisarul în Franța despre Toussaint. Intre timp, la Paris, Bonaparte ajunsese consul. Toussaint decretase un fel de constituție, cu de la sine putere. Pentru a satisface formele, ceruse ulterior și confirmarea din partea consulului Bonaparte, care, după izbutita-i lovitură de stat, pescuia, după nevoie, din legile proclamate în timpul revoluției acum înăbușite, pe cele care i se păreau utile. Nesocotea însă legile cînd se dovedea că nu puteau servi în chip egal și setea sa de glorie și puterea militară. Mai demult, se exprimase o dată în treacăt că nu va îngădui epoleți pe umerii ostașilor negri. Și iată că peste mări, în apus, un negru devenise dintr-o dată un mic șef de stat.

La rîndul lui, Toussaint învățase și el din zilele revoluției ceea ce i se părea demn de luat

în seamă în constituţia sa, îndeosebi legile ei de bază: libertatea şi egalitatea.

Bonaparte nu-i vesti confirmarea constituţiei, în schimb trimise în Haiti flota sa de război. Deplasă un impozant efectiv de trupe — tot atît de numeroase cum aveau să fie cele trimise mai tîrziu în Spania — sub comanda unor ofiţeri încercaţi, hotărît să termine definitiv cu umbra aceluia care nu mai stătea acum pe capra unei trăsuri sau în spatele unui scaun, ci i se părea a fi o umbră în spatele propriei sale puteri. Stînd pe o înălţime, Toussaint privea împreună cu prietenii săi cum se iveau corăbiile, una după alta, la orizont. Şi pe măsură ce apăreau, tot mai multe, începea să fie tot mai sigur că ele vesteau pieirea sa. Înţelese într-o străfulgerare că ideile cele mai bune sînt hărăzite pieirii dacă nu le dă sprijin puterea. Michael şi soţia lui luară drumul munţilor. Margot îşi înnodă capetele şireturilor de la pantofi şi-i atîrnă pe umăr, ca să se caţere mai uşor în picioarele goale. Negrii începură deodată a-l săgeta cu priviri întunecate pe Michael, singurul străin aflat în mulţimea de băştinaşi care priveau sosirea corăbiilor. Dar cu toate că se aşteptau să citească pe faţa lui prelungă, severă, o urmă de bucurie răutăcioasă,

văzură oglindindu-se în trăsăturile sale aceeaşi mîhnire şi aceeaşi ură ce puseseră stăpînire pe ei.

Rochia lui Margot era făcută ferfeniţă, cînd se întoarseră să înnopteze acasă. A doua zi, dis-de-dimineaţă, Michael plecă la oraş, pentru a-şi duce marfa într-un loc sigur. Mai tîrziu, un tînăr nobil sosi să-i ceară sfat: era acelaşi care venise să-şi ia bijuteriile lăsate în păstrare la ei, după ce Toussaint îşi înscăunase guvernarea. Unchiul său îi lăsase în seamă la plecare plantaţia de cafea, în speranţa că-i va putea păstra astfel o parte de avere. Nădejdile lui se dovediră oarecum întemeiate. O dată cu venirea lui Toussaint la putere şi după ce acesta proclamase desfiinţarea sclaviei, foarte rar se întîmplase — şi doar ca măsură de prevedere — să fie ştirbit cu ceva dreptul de proprietate al albilor. Tînărul nobil spuse la plecare:

— Ce noroc, domnule, că vin în sfîrşit să ne scoată din acest cazan al satanei!

Michael trimise şi pe celelalte două femei, pe Angela şi pe sora lui, Mali, la Margot la ţară. El avea de gînd să mai rămînă cîtva timp în oraş.

Ostaşii de pe corăbiile lui Bonaparte îşi în-

chipuiseră că vor avea parte de o primire mai veselă în Haiti. Socoteau că se vor trage doar cîteva salve de tun la debarcare, urmînd ca lupta să se preschimbe apoi într-o sărbătoare a eliberării, cu dans și muzică. Sora consulului Bonaparte, soția comandantului suprem, își luase destule rochii pe bord spre a face față unei asemenea primiri. Tunurile întîmpinară însă un altfel de răspuns, încît se văzu nevoită să doarmă proptită pe geamantanele ei, într-un cort soldățesc, afară din orașul în flăcări. Unii funcționari și ofițeri negri aruncară cu propria lor mînă torțe aprinse în casele lor.

— Ce spui, ce-au mai iscodit diavolii ăștia ? exclamă de astă dată tînărul nobil, cînd se întîlni... din nou, întîmplător, cu fiul bătrînului Nathan.

Michael tocmai se pregătea să plece să vadă femeile la țară. Casa lui era încă neatinsă, dar își dădea seama că pentru el sunase de mult ceasul plecării. Orice speranță într-o schimbare era lipsită de temei și se expunea cel mult primejdiei de a fi confundat cu acei albi care salutau cu entuziasm trupele franceze — pentru ei eliberatoare — cînd soldații începură a se încumeta să intre în străzile cuprinse în vîlvătaia incendiilor. Negrese înspăimîntate își fereau copiii de copitele cailor și de pintenii ofițerilor. Orașul strălucitor de lumină se învălui în fum și cenușă. Începuse timpul ploilor mai devreme ca de obicei. Șuvoaiele de apă desăvîrșiră prăpădul, transformînd ruinele carbonizate într-un terci negricios. Locuitorii erau înspăimîntați și de veștile despre frigurile galbene, care bîntuiau cu furie în armată și în rîndurile populației.

Cînd Michael se hotărî, în sfîrșit, să părăsească și el casa din oraș, se văzu oprit de o negresă străină, diform de grasă. I se păru că femeia rămăsese în oraș anume spre a afla de la el unele vești. Îi ceru chiar s-o urmeze fără zăbavă. Încercase în zadar pînă atunci să afle unde era lagărul lui Toussaint, sus în munți, așa că-și depuse iar în casă bagajul de mînă și o urmă fără șovăire. Drumul se dovedi la început lipsit de primejdii ; mai totul era distrus în cale. Ieșiră apoi în cîmp și negresa cea grasă se strecură, cu o îndemînare uimitoare, prin lanțurile posturilor de pază, de-a lungul plantațiilor rămase din nou fără stăpîni. Abia în noaptea următoare sosiră în lagărul lui Toussaint. Michael era prea istovit ca să mai gîndească în acele clipe că s-ar putea să nu mai

scape din această văgăună de munte, să nu-şi mai găsească iubita şi fiica. Toussaint îl primi îmbrăcat în uniformă de gală, avînd degetele împodobite cu inele. In schimb nu mai purta perucă. Faţa sa părea mai vioaie decît o cunoscuse Michael în ceasuri bune sau rele. Simţeai totuşi în el o nelinişte ascunsă; uneori tresărea chiar fără motiv aparent. Intocmai ca la prima lor întîlnire, flacăra sărăcăcioasă a unei lumînări arunca slabe străluciri în albul ochilor şi pe fireturile unor rămăşiţe de uniforme, pe cataramele centiroanelor şi teaca săbiilor, ca şi pe cele două cuţite încovoiate, asemenea acelora cu care îşi croiesc drum băştinaşii în pădurile virgine. Oamenii hohoteau de fiecare dată, dar rîsul lor suna aspru. Pînă şi Toussaint, care altădată zîmbea rar, izbucnea la răstimpuri într-un rîs scurt ce-i îndemna parcă pe toţi să-l imite, deşi mai de fiecare dată izbuteau cel mult să rînjească.

Toussaint îl salută însă pe Michael cu multă voioşie, ca pe un vechi tovarăş. Insoţitorii săi i se alăturară şi ei, îl bătură pe umeri, îl traseră de urechi, îl mîngîiară trecîndu-i mîna prin păr. Michael rămase însă neclintit; faţa sa îşi păstra expresia obişnuită. Chipurile celor din jurul

său — a unora cel puţin — se întunecară însă deodată, iar după cîtva timp se şterse pe feţele tuturor bucuria entuziasmului aproape sărbătoresc ce se iscase la sosirea lui.

— Scrieţi, vă rog, porunci Toussaint, ceea ce voi dicta.

Negrul îşi recăpătase înfăţişarea sub care îl cunoştea Michael: gînditor, liniştit şi puţin morocănos. Numai în colţurile gurii şi ale ochilor lăsaseră brazde adînci semnele gîndirii, urme ale nobleţei dobîndite prin putere, puterea care determinase totul în aspectul, în personalitatea întreagă a acestui om scund. Tînărul observă dintr-o dată că şi lui Toussaint îi atîrna bărbia cînd rămînea dus pe gînduri, aidoma lui. Negrul privi ţintă înaintea sa, apoi făcu, deodată, gestul obişnuit, scurt, al unei comenzi. Michael coborî peniţa pe coala albă. Privirea celuilalt rămase pironită chiar în punctul unde peniţa atinsese hîrtia. In ochii negrului se întrevăzu deodată o tristeţe atît de adîncă, unduiră valuri de adîncă melancolie, încît părea că atunci abia măsurase pe de-a-ntregul prăpastia ce dăinuieşte între tot ce poate înfăptui omul pe pămînt şi infinitul creator al gîndirii. Ofiţerii negri se ghemuiră în colţurile colibei unul lîngă altul.

Vorbăria lor, care ar fi putut să pară unui străin intrat acolo întîmplător, aproape nebunatică și neastîmpărată, amuțise la auzul vocii șefului lor. Cu bubuiturile și împușcăturile ce se auzeau pe afară se obișnuiseră toți prea bine, nu le mai dădeau nici o atenție. Michael însemnă mai întîi cîteva fraze care erau adresate comandantului trupelor de debarcare franceze. Toussaint se deprinsese în ultima vreme să întocmească el singur astfel de scrisori. Avusese în serviciul său secretari negri și albi și Michael rămase surprins luînd aminte cît de bine se pricepea să dea întorsătura necesară frazei. Tînărul luă apoi o a doua coală de hîrtie pe care însemnă propunerile ce i se dictau pe rînd și, în fine, ceru voie să-și spună propria-i părere înainte de a încheia scrisoarea. Întîmpină deci că propunerile pe care le făcea Toussaint i se păreau lipsite de sens. Îi arătă că se afla în fața unei forțe superioare, care avea drept țel să-l înfrîngă definitiv — ceea ce, după cîte se părea, va și izbuti. Numai stima pe care, în chip vădit, Toussaint o acorda acestui alb împiedică pe prietenii săi să-și arate înverșunarea altfel decît prin murmure, exclamații furioase și cîteva amenințări, rostite cu glas înăbușit. Michael înțelese că oamenii aceștia nu puteau vedea situația în aceeași lumină ca unul din clasa lui. Mai înțelese că prăpastia dintre cîte se pot înfăptui pe pămînt și infinitul creator al gîndirii, asupra cărora Toussaint păruse a medita abia de curînd, nu era chiar pe măsura minții acestor oameni mai mărginiți. În cele din urmă, în cursul nopții se înțeleseră toți asupra textului scrisorii. Toussaint ceru părerea cîtorva dintre prietenii săi, dar ei contraziceau furioși propunerile lui Michael. Se dădură, mîrîind, înapoi, cînd vocea șefului se ridică ceva mai aspră, dictînd forma definitivă.

Michael fu condus apoi în coliba pe care i-o pregătiseră. După cîteva ore de somn îl chemară din nou, pentru a scrie cîteva scrisori către autoritățile străine cu care Toussaint intrase în legătură în ultimii ani. Unul din prietenii șefului, un oarecare Henry, poreclit Tintin, nu făcea nici o taină din neîncrederea ce i-o inspira singurul alb pripășit în tabăra lor. Toussaint nu-i făcu nici o observație și nici Michael nu-i ceru socoteală. Henry era un ofițer îndrăzneț, de multă vreme vestit pentru cruzimea sa încă din timpul campaniei împotriva părții spaniole a insulei. Dînd cel dintîi pildă tovarășilor săi, în

clipa debarcării trupelor lui Bonaparte, zvîrlise torța aprinsă în propria-i casă. Henry era iubit de toți soldații. Vizita adesea barăcile în care se aflau adăpostiți bolnavii, de cele mai multe ori însă abia atunci cînd oamenii trăgeau să moară. Negrii sufereau totuși mult mai puțin de pe urma frigurilor galbene care decimau armata lui Bonaparte. Henry întîmpina asemenea vești despre molimă cu rîsete și dansuri, cu amenințări împotriva albilor și împunsături la adresa lui Michael. Acesta tăcea; înțelegea că Toussaint nu-l aproba pe tovarășul său de arme, dar știa că ținea la el mai mult ca la alții. Și dacă l-ar fi putut mustra într-un fel pe Toussaint, era desigur în primul rînd pentru faptul că-l punea totdeauna pe Henry mai presus decît pe el.

Zilele trecuseră multe la număr de cînd Michael trăia sus în munți, trecuseră săptămîni chiar. Venise în sfîrșit și vremea negrilor, epoca fără liman și fără povară a nisipului zburător. Toussaint consimți pe neașteptate la o întîlnire cu ofițerii francezi. Se împotrivi cu înverșunare tuturor avertismentelor. Pretindea că are încredere în asigurările ce-i fuseseră date, vrînd parcă în felul acesta să ia în batjocură nesiguranța ce-l rodea, să se prefacă a nu crede ceea

ce francezii repetaseră în atîtea rînduri, anume că o făgăduială dată negrilor nu contează niciodată. Dovadă: Toussaint fu imediat arestat și dus la închisoare. Zadarnic îl așteptară seara prietenii lui, singuri în colibă. Intr-un ceas de furie, Henry se aruncă asupra lui Michael, ca și cum acesta ar fi fost vinovat de nenorocire. Adevărul era că se arătase în chip statornic împotriva acelei întîlniri, ba refuzase chiar cu hotărîre să întocmească o scrisoare în acest scop.

Il prinseră pe Henry de brațe, dar el bătu din picior, scutură cu putere capul și începu să țipe atît de tare, că negrii se strînseră toți în fața ușii. Se porni apoi să zbiere: „Blestemat evreu alb!“ Michael tăcu pînă ce furia îl obosi pe Henry.

Intr-una din zilele următoare, după ce așteptaseră tot timpul desperați, neștiind cum să iasă din încurcătură, Henry veni la Michael.

— Află că nu te iubesc, îi strigă el. Recunosc însă că tu nu ești vinovat de nenorocirea ce-a dat peste noi.

Michael tăcu.

Conducătorii negri hotărîră o consfătuire militară, deoarece nici unul dintre ei nu putea fi luat în considerare ca unicul urmaș al lui Toussaint.

Privit de unul singur, se putea constata că el sărise în cîţiva ani mai multe trepte de dezvoltare, pe care cu toţii abia le puteau urca la rînd timp de generaţii. Simţeai acum, mai mult ca oricînd, că şeful lor întrunea calităţi ce se găseau de obicei doar răzleţe, la unul sau la altul — şi, de obicei, asemenea oameni erau greu de găsit. Uneori astfel de calităţi abia mijesc acolo unde le afli şi mai au mult pînă să ajungă la completa dezvoltare.

Intre timp Toussaint călătorea, legat fedeleş, pe bordul unei corăbii de război, în drum spre Franţa. Bonaparte n-ar fi putut trage foloase militare deosebite de pe urma arestării conducătorului negrilor răsculaţi. Armatele de pe insulă, obosite şi îmbucătăţite, chiar acolo unde se mai încordau într-un ultim efort, nu erau secerate numai de incursiunile îndrăzneţe ale negrilor, ci, înainte de toate, de frigurile galbene. Molima năpădise trupele în aşa măsură, încît pămîntul insulei părea că luptă împotrivă-le îngemănat cu văzduhul într-o adevărată frăţie de arme.

In cele din urmă Michael porni într-o zi să coboare la oraş. Nu mai avea nici un rost să adaste în munţi. Oamenii din tabără nu mai aveau nevoie de el. După fiecare atac al francezilor, negrii se împrăştiau în pădurea virgină. Intreaga insulă se încrîncena în hărţuieli izolate, în atacuri misterioase, cu împuşcături ce ţîşneau pe neaşteptate, doborînd ofiţeri superiori francezi. La toate acestea francezii răspundeau prin măceluri, prin distrugerea satelor de negri, prin ucideri în masă, mărturii ale unei închipuiri deşănţate, prin focuri de armă, incendii, laţuri de funie şi hăituială cu cîinii.

După ce străbătu cale lungă cu piciorul şi după multe ocoluri, Michael sosi la periferia oraşului Le Cap. Vestita reşedinţă, ce cunoscuse atîta strălucire în epoca de glorie în care faima vieţii vesele şi făr' de griji a locuitorilor ei pătrunsese pînă în Europa, era acum doar un morman de ruine; sub guvernarea lui Toussaint se mai înălţase o dată sclipitoare. Nu mai rămăsese nici urmă de pieţe sau magazine. Doar cîţiva negri pricăjiţi, înfricoşaţi, vindeau în stradă fructe pe jumătate strivite. Michael era pregătit sufleteşte să nu mai găsească mare lucru din vila ce părăsise. Mîhnirea de care era cuprins crescuse însă într-atît, încît aproape nu-i mai păsa de ce s-ar fi putut întîmpla în lipsa lui. Cel mult se mai adăuga o piatră la povara ca-

re-i apăsa inima şi, dacă în vremea cît zăbovise la cartierul general al lui Toussaint uitase aproape cu desăvîrşire pe Margot, era destul de firesc ca fiinţa ei să nălucească în amintirea lui, mistuindu-se uneori cu totul, asemenea acelor visuri cînd duioase, cînd neplăcute, dar îndeobşte atît de dureroase. Işi regăsi grădina neîngrijită, sălbăticită, dar nu cu totul distrusă, deşi plantaţiile din juru-i erau pîrjolite de foc sau părăginite. Anotimpul ploilor era pe sfîrşite. Florile, neîmblînzite de mîna omului, creşteau cu atît mai repede, năpădind tot locul printre rădăcini şi boschete, printre lespezi de piatră şi cărămizi. Sălbăticite, înfloreau pretutindeni în voie, roşii şi albastre, transformîndu-se cu vremea într-un fel de lighioane vrăjite, ca-n basme, jucînd în mii de culori. Vila părea nelocuită. Veriga groasă cu care ciocăni în uşă iscă în adîncurile casei un ecou multiplu, ce rîdea parcă de aşteptarea plină de teamă a celui care spărsese tăcerea. Şi pentru ca batjocura să fie parcă desăvîrşită, tăcerea făcu loc în cele din urmă unui tîrşîit de papuci înfricoşat. Michael îşi strigă numele. Sora lui, mai galbenă şi mai

zbîrcită de cum o lăsase, îi deschise uşa. Ochii ei nu se luminară ca de obicei; îl priviră mai întîi încremeniţi, apoi se umplură de lacrimi. Află de la ea că atît Margot, cît şi micuţa lor muriseră cu cîteva săptămîni în urmă de friguri galbene, ca mai toţi care supravieţuiseră războiului. De teama bolii, Angela le părăsise încă din primele zile, plecînd în oraş la prietenul ei, care era încă în slujbă la unicul restaurant deschis în port. Mali rămăsese singură cu cele două bolnave. Făcuse tot ce fusese omeneşte cu putinţă. Nu cruţase oboseala şi în tot timpul cît le veghease se gîndise într-una că nici Michael n-ar fi putut să-i pretindă mai mult decît ostenise ea pentru ele.

Michael tăcu. Intinse, doar o dată, mîna ca să-i mîngîie părul. Se plimbă apoi ceasuri întregi în tăcere, dintr-un ungher într-altul al casei goale. Nu mai regăsi nici o urmă a iubitei sale. Totul fusese dezinfectat, de teama molimei. Hainele şi chiar perdelele fuseseră arse. Tînărul nu mai simţi nici măcar o durere copleşitoare, ci numai un gol imens în suflet. Mali îl auzi deodată rîzînd şi văzu că el găsise într-o crăpătură, printre scîndurile podelei, un nasture de la vreo

rochie a femeii iubite sau a copiliței. Seara, șezură laolaltă fără să scoată o vorbă, cu bărbia proptită în piept, fără vlagă. Semănau mai mult ca oricînd unul cu altul și amîndoi cu tatăl lor.

A doua zi Michael plecă în oraș, să vadă ce se alesese din locuința lor. Intreaga stradă dispăruse în vîlvătăile incendiului. Salvase doar cîteva obiecte de preț pe care le adăpostise în palatul guvernamental. Noua administrație franceză îi aprobă, fără nici o greutate, să-și ia îndărăt tot ce-i aparținea. Succesorul firmei Nathan și Mendez era doar bine cunoscut în oraș.

Din întîmplare, dădu acolo și de tînărul nobil pe care-l întîlnise ultima oară cînd coborîse în oraș. Acesta îl ajută să-și expedieze bagajele și mai tîrziu să obțină actele necesare pentru a se îmbarca pe o corabie, împreună cu sora lui.

La sosirea în Anglia, tatăl plînse de bucurie cînd își îmbrățișă fiul în port. Michael nu-l găsi aproape de loc schimbat. In schimb bunicul Mendez, care păruse totdeauna mai vioi decît ginerele său, se zbîrcise și surzise de-a binelea. Mama Isabela se purta cu tot atît dichis ca și altădată; alegea chiar corsaje mai încrețite și mai plisate. Frumusețea ei se ofilise însă cu totul. In schimb, în locul micuței Miriam găsi acum o tînără femeie a cărei frumusețe strălucitoare fura privirile bărbaților. Intîmpină pe fratele ei cu o atitudine plină de indiferență, mai mult chiar, de ușoară ironie, ca și cum ar fi presupus din capul locului că frumusețea ei l-a zăpăcit cu totul. Michael i se părea cu adevărat de plîns, mai ales că îl găsea mai posac și mai puțin chipeș ca odinioară. Miriam se căsătorise între timp cu un negustor evreu tînăr și priceput, din Paris. Soțul ei devenise asociatul firmei Nathan și Mendez și călătorea prin diferite capitale ale Europei, pentru a încheia fel de fel de afaceri.

La cîtva timp după sosirea lui Michael la Londra, tatăl său încercă să-l îmbie și pe el cu propuneri de căsătorie. Bătrînul rămase uimit cînd fiul se declară numaidecît dispus să-i facă pe voie. Nu s-ar fi putut spune că fata de care îi vorbise i-ar plăcea atît de mult, ba nici măcar că ar ține să-i facă neapărat plăcere bătrînului. Totul îi era cu desăvîrșire indiferent.

Tînărul își spunea că, față de anii trăiți pînă atunci, ceea ce avea să-i aducă viitorul nu mai avea nici o importanță pentru el. Sufletul îi era

pustiit, ars de văpaia lăuntrică ce prefăcuse totul în fum şi cenuşă, ca incendiul ce mistuise odinioară oraşul Le Cap. Ii era totuna cu ce femeie se culca întîmplător, de vreme ce nu mai putea fi aceea pe care o iubise ; şi găsea că lucrul cel mai simplu era să accepte căsătoria cu fata liniştită, prietenoasă şi castă pe care i-o propunea tatăl său.

Ar mai fi avut prilejul să întîlnească oameni care să-l smulgă din apatia sa şi să reînvie flacăra ce mocnea sub cenuşă. Deveni însă repede bolnăvicios şi mai retras ca oricînd. Mai urmărea totuşi veştile care soseau din Haiti, mereu aceleaşi, destul de monotone, dar emoţionante. Lupta împotriva cetelor care duceau lupte de guerilla continua, fără a se putea încheia o dată pentru totdeauna. Insula se sălbăticise cu desăvîrşire. Nu mai putea fi vorba deocamdată de plantaţii bogate sau comerţ înfloritor. Şi dacă nălucise vreodată în capul cuiva că Haiti ar putea folosi unui om de stat — fie Toussaint, fie Napoleon — ca punct de sprijin pentru planuri de stăpînire a lumii, adevărate sau numai probabile, iată că, în lumina întîmplărilor zilnice, visul se mistuia fulgerător, aidoma apusei străluciri şi bogăţii a insulei. Napoleon ţinea însă

lumea în fierbere de cînd pornise la făurirea altor planuri şi era mai înţelept ca insula căzută pradă distrugerilor să fie lăsată în voia soartei, în loc de a irosi zadarnic prea multă energie în folosul ei. Astfel se făcu dar că Haiti rămase independentă, dar nu cum visase Toussaint, liberă şi puternică, în rîndul republicilor libere şi puternice ale acelei epoci. Sărăcită şi lipsită de vlagă, rămase un stat de negri dependent economiceşte de ţările bogate ale lumii.

Bătrînul Nathan, care odinioară, în clipa despărţirii, tremurase pentru soarta unicului său fiu, supravieţui acum la Londra morţii acestuia. Se consolă cu doi nepoţei, cărora Mali le purta de grijă, şi cînd erau sănătoşi şi cînd erau bolnavi, după cum îngrijise odinioară, la Haiti, de dragul fratelui ei, pe copiliţa brună-aurie, de mult răposată, a tinerei Margot.

Pe cît se pare Michael Nathan n-a mai avut cînd să afle de sfîrşitul lui Toussaint. Conducătorul negrilor răsculaţi avu parte, cam în aceeaşi vreme, de o moarte de martir, în fortăreaţa unde îl ţinuse închis Napoleon.

Gîndul la aceşti doi bărbaţi, de mult săvîrşiţi din viaţă, ne învie în minte destinul arbori-

lor sădiţi de-a lungul şoselelor Europei, arbori care se îmbolnăvesc uneori toţi deodată. Moartea lor, care se produce în acelaşi timp, în ţinuturi aflate la diferite răspîntii ale lumii, ne apare mai puţin enigmatică dacă stăm să cugetăm că se trag din aceeaşi sămînţă.

ÎN COLECŢIA „MERIDIANE"
au apărut:

GALINA NIKOLAEVA
Povestea Nastei Kovşova

ANNA SEGHERS
Primul pas

SABAHATTIN ALI
Soseaua asfaltată

* * *

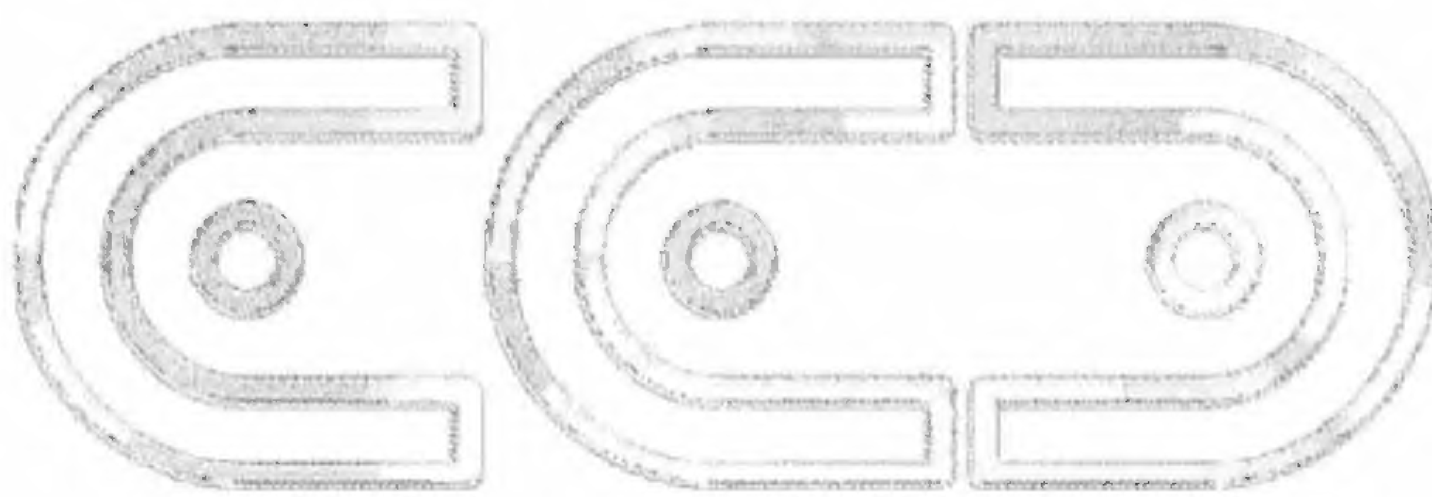
Idilă în Caşmir

Responsabil de carte: M. Scarlat
Tehnoredactor: G. Strominger
Corector: A. Dram

Dat la cules 31.III.955. Bun de tipar 3.V.955. Tiraj 15.100 ex Hîrtie ediţii tip B. de 60 gr. m.p. Ft. 700×1.000/32. Coli ed. 3,22. Coli de tipar 3,37. Preţul unui exemplar 1,50 lei. Ediţia I. Comanda 1673. A. nr. 0977. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A.=R

Tiparul executat sub com. nr. 1395 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I V. STALIN", Bucureşti R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

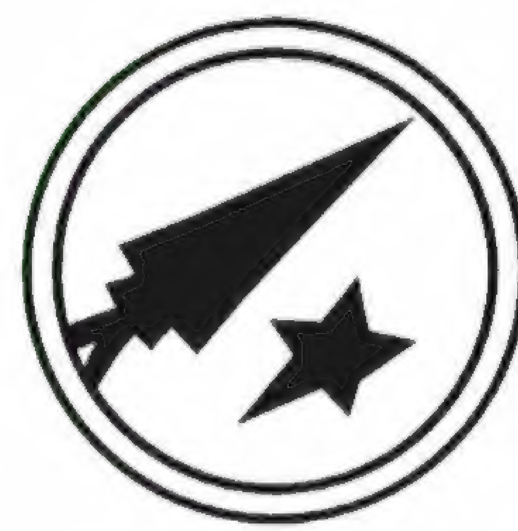

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

